

**Ο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΗ
ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΑΜΕΑ ΜΕΣΩ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ**

της Βασιλείας Νίτσα – Γουδέλη

**Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία που υποβάλλεται στο καθηγητικό
σώμα για τη μερική εκπλήρωση των υποχρεώσεων απόκτησης Διπλώματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών στην «Οργάνωση και Διαχείριση Αθλητικών
Δραστηριοτήτων για άτομα με Αναπηρίες (Α.ΜΕ.Α)» του Τμήματος
Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού της Σχολής Επιστημών
Ανθρώπινης Κίνησης και Ποιότητας Ζωής του Πανεπιστημίου
Πελοποννήσου**

Σπάρτη

2024

Εγκεκριμένο από την Εξεταστική Επιτροπή:

Επιβλέπων: Αντώνιος Ανάστος, Καθηγητής

1ο Μέλος : Στρίγκας Αθανάσιος, Καθηγητής

2ο Μέλος : Βρόντου Ουρανία, Καθηγήτρια

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 18 (Λόγοι και διαδικασία διαγραφής από το ΠΜΣ) του Κανονισμού Λειτουργίας Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, δηλώνω υπεύθυνα ότι για τη συγγραφή της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής μου Εργασίας (ΜΔΕ) δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται αναφορά στην πηγή προέλευσης (βιβλίο, άρθρο από εφημερίδα ή περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Ημερομηνία: 17/6/2024

Η Δηλούσα

Copyright © Νίτσα – Γουδέλη Βασιλεία, 2024
Με επιφύλαξη κάθε δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού.

Περίληψη

Νίτσα – Γουδέλη Βασιλεία: Ο στρατηγικός ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη συμπερίληψη των ΑμεΑ μέσω αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων
(Με την επίβλεψη του κ. Αντώνιου Ανάστου)

Η έρευνα η οποία έλαβε χώρα ανέλυσε τον στρατηγικό ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης στην προώθηση της συμπερίληψης των ΑμεΑ σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Με στόχο την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων που τέθηκαν, έλαβαν χώρα 20 συνεντεύξεις, οι οποίες αναλύθηκαν μέσα από την μέθοδο της ποιοτικής ανάλυσης. Διαπιστώθηκε ότι οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες δεν κατανοούσαν πλήρως τη διαφοροποίηση μεταξύ του όρου ένταξη και του όρου συμπερίληψη και δεν αναγνώριζαν τον ρόλο της κοινωνίας στους ορισμούς που παρείχαν για τη συμπερίληψη. Ακόμη, αν και σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες ανέφεραν τη συμπερίληψη των ΑμεΑ σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες αλλά και προγράμματα που ενισχύουν τη συμπερίληψη, διαπιστώθηκαν σημαντικά ελλείμματα σε επίπεδο συμπερίληψης, όπως για παράδειγμα στην εργασία. Για την ενίσχυση του στρατηγικού ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, προτάθηκε η ενίσχυση της χρηματοδότησης των Ο.Τ.Α, της ευελιξίας στη λήψη αποφάσεων αλλά και η ενσωμάτωση της τεχνολογίας.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Αναπηρία, Ενσωμάτωση, Συμπερίληψη, Αθλητισμός, ΑμεΑ, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Στρατηγικός Σχεδιασμός

ABSTRACT

Nitsa – Goudeli Vasileia: The strategic role of Local Government in the inclusion of PWDs through sports and cultural activities
(With the supervision of Mr Antonios Anastos)

The research that took place analyzed the strategic role of local government in promoting the inclusion of PWDs in sports and cultural activities. In order to answer the research questions raised, 20 interviews took place, which were analyzed through the method of qualitative analysis. It was found that participants did not fully understand the differentiation between inclusion and inclusion and did not recognize the role of society in their definitions of inclusion. Also, although at the level of Local Government the participants mentioned the inclusion of PWDs in sports and cultural activities as well as programs that enhance inclusion, significant deficits were found in terms of inclusion, such as at work. In order to strengthen the strategic role of Local Government, it was proposed to strengthen the financing of Local Government Organizations, flexibility in decision-making and the integration of technology.

KEY-WORDS: Disability, Inclusion, Sports, PWDs, Regional Self-Government, Strategic Planning

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	i
ABSTRACT	ii
Περιεχόμενα	iii
Κατάλογος Πινάκων	iv
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1^ο: Η συμπερίληψη των ΑμεΑ στην κοινωνία	3
1.1. Ορισμός της έννοιας της αναπηρίας	3
1.2. Συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία	3
1.3. Μοντέλα προσέγγισης της έννοιας της αναπηρίας.....	4
1.4. Ένταξη, ενσωμάτωση και συμπερίληψη.....	5
1.5. Κοινωνική συμπερίληψη.....	5
1.6. Διεθνής και εθνική νομοθεσία για τη συμπερίληψη των ΑμεΑ.....	7
1.7. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην συμπερίληψη των ΑμεΑ στην Ελλάδα...	7
Κεφάλαιο 2^ο :Μεθοδολογία	11
2.1. Σκοπός.....	11
2.2. Ερευνητικός Σχεδιασμός.....	11
2.3. Ανάλυση δεδομένων	12
2.4. Περιορισμοί της έρευνας.....	12
2.5. Δεοντολογία της έρευνας.....	12
2.6. Οδηγός συνέντευξης	12
2.7. Λειτουργικοί ορισμοί.....	13
Κεφάλαιο 3^ο: Ανάλυση ευρημάτων	14
3.1. Γνώσεις συμμετεχόντων σε σχέση με τη συμπερίληψη	14
3.2. Πρόσβαση – Προσβασιμότητα & Προϋποθέσεις Συμπερίληψης	22
3.3. Αξιολόγηση επιπέδου συμπερίληψης αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων & ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης	31
Κεφάλαιο 4^ο: Συμπεράσματα και Συζήτηση.....	44
Βιβλιογραφία.....	47
ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ.....	50

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Ορισμός της έννοια ένταξη	14
Πίνακας 2: Ορισμός της έννοιας της συμπερίληψης	15
Πίνακας 3: Διαφορές των εννοιών ένταξη και συμπερίληψη	16
Πίνακας 4: Παραδείγματα για τον προσδιορισμό των δύο εννοιών και των διαφορών μεταξύ τους	17
Πίνακας 5: Ορισμός της έννοιας της ενσωμάτωσης.....	18
Πίνακας 6: Μορφές ένταξης.....	20
Πίνακας 7: Μορφές συμπερίληψης	21
Πίνακας 8: Ορισμός της έννοιας προσβασιμότητα	22
Πίνακας 9: Ορισμός της έννοιας πρόσβαση.....	24
Πίνακας 10: Διάκριση πρόσβασης και προσβασιμότητας	25
Πίνακας 11: Η έννοια της αυτονομίας.....	26
Πίνακας 12: Αντιμετώπιση επί ίσοις όροις και συμπερίληψη	27
Πίνακας 13: Συμπερίληψη και κοινωνικοποίηση.....	28
Πίνακας 14: Εργασιακές συνθήκες και συμπερίληψη.....	29
Πίνακας 15: Κίνητρα και προκαταλήψεις σε σχέση με την εργασία	30
Πίνακας 16: Συμπερίληψη στον τόπο	31
Πίνακας 17: Συμπερίληψη σε αθλητικές δραστηριότητες και πολιτιστικές δραστηριότητες σε επίπεδο Ο.Τ.Α.....	32
Πίνακας 18: Το έργο της τοπικής αυτοδιοίκησης σε Τοπικό επίπεδο.....	33
Πίνακας 19: Κοινωνική μέριμνα σε επίπεδο Ο.Τ.Α.	34
Πίνακας 20: Ο στρατηγικός ρόλος των Ο.Τ.Α.....	35
Πίνακας 21: Αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις	36
Πίνακας 22: Προβλήματα συμπερίληψης σε τοπικό επίπεδο	37

Πίνακας 23: Προτάσεις	38
Πίνακας 24: Καλές πρακτικές από άλλα κράτη	39
Πίνακας 25: Αλλαγές κατά τα τελευταία έτη	40
Πίνακας 26: Παράγοντες για την ενίσχυση του στρατηγικού ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.....	41
Πίνακας 27: Η συμβολή και ο ρόλος των αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων	42

Εισαγωγή

Η παρούσα έρευνα επιδιώκει να διερευνήσει τη στρατηγική σημασία της τοπικής αυτοδιοίκησης στην προώθηση της συμπερίληψης των ΑμεΑ στην κοινωνία μέσω αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων (Κοκκίνου, 2021). Η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι επιφορτισμένη με την ευθύνη της προώθησης και της διασφάλισης της ευημερίας και της δικαιοσύνης η οποία πρέπει να εφαρμόζεται ισότιμα, σε τοπικό επίπεδο. Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) μπορούν να ανταποκριθούν στα καθήκοντα αυτά, μέσα από την εκτέλεση κυβερνητικών και ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών, καθώς και την υπεράσπιση κοινωνικών πολιτικών (Φίλου, 2016).

Βασικός στόχος και ευθύνη για κάθε προοδευτικό κράτος που υποστηρίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία είναι να προωθεί ενεργά και με συνέπεια την κοινωνική ισότητα και τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις πτυχές της τοπικής κοινωνίας (Λιάκος, 2022). Η τοπική αυτοδιοίκηση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο σε αυτή την προσπάθεια, προωθώντας σχετικά προγράμματα και πρωτοβουλίες, καθώς και αντιμετωπίζοντας τα προβλήματα που εμποδίζουν κοινωνική συμπερίληψη των ΑμεΑ (Μαργαρίτη, 2015). Η συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία σε πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες σε επίπεδο κοινότητας μπορεί να βελτιώσει σημαντικά τη συνολική τους ευημερία και να συμβάλει στην αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων και του αποκλεισμού που μπορεί να αντιμετωπίζουν.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αξιολογήσει τον βαθμό στον οποίο η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα εκπληρώνει αποτελεσματικά τον ρόλο της στην προώθηση της ένταξης των ατόμων με αναπηρία στην τοπική κοινωνία. Η έρευνα αναμένεται ακόμη να προτείνει στρατηγικές για την ενίσχυση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη διευκόλυνση της ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία σε πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες. Αυτό θα επιτευχθεί με τη διενέργεια ανάλυσης σε εθνικό επίπεδο και τη χρήση εμπειρικών, ποιοτικών δεδομένων, με αντικείμενο την εξέταση του στρατηγικού ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης στη διοργάνωση αθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων για την προώθηση της κοινωνικής ισότητας με τη συμπερίληψη ατόμων με αναπηρία. Με βάση εμπειρικά δεδομένα, η μελέτη θα διατυπώσει συστάσεις για την ενίσχυση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης στον τομέα αυτό.

Μέσα από τη διεξαγωγή έρευνας σχετικά με το στρατηγικό ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τη χρήση εμπειρικών δεδομένων και την ανάλυση του εθνικού σχεδίου δράσης για τα άτομα με αναπηρία, αναμένεται να εξαχθούν πολύτιμες προτάσεις και συμπεράσματα. Τα συμπεράσματα αυτά θα συμβάλουν στην ενίσχυση της συμπερίληψης των ατόμων με αναπηρία στις πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες που διοργανώνουν οι Δήμοι και οι Περιφέρειες στην Ελλάδα (Milner & Kelly, 2009).

Η παρούσα έρευνα δομείται δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση δευτερογενών δεδομένων, άρθρων, μελετών και στοιχείων από επίσημους ιστοτόπους των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα καθώς και του εθνικού σχεδίου δράσης για τα ΑμεΑ, και το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τη διεξαγωγή ποιοτικής

έρευνας, μέσω συνεντεύξεων που βασίζονται σε έναν σαφώς καθορισμένο με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα οδηγό συνέντευξης. Οι μεταβλητές της παρούσας έρευνας περιλαμβάνουν τις ακόλουθες: ΑμεΑ, Πολιτισμός και Αθλητισμός, ενώ εξετάζεται πως η Τοπική Αυτοδιοίκηση επιδρά σε αυτές, μέσω των ενεργειών που υποστηρίζει και των δράσεων που οργανώνει στον τομέα του αθλητισμού και του πολιτισμού. Βασική στόχευση είναι να προσδιοριστεί ποιος είναι αλλά και ποιος θα έπρεπε να είναι ο στρατηγικός ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην συμπερίληψη των ΑμεΑ. Η ανάλυση δεδομένων θα πραγματοποιηθεί μέσα από τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Αρχικά, τα δεδομένα θα αναγνωστούν αρκετές φορές, ώστε να υπάρξει η απαραίτητη εξοικείωση με αυτά και εν συνεχεία θα εντοπιστούν σε αυτά επαναλαμβανόμενα μοτίβο. Από τα μοτίβο αυτά θα δημιουργηθούν θέματα, που θα χρησιμοποιηθούν για να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία τέθηκαν.

Κεφάλαιο 1^ο: Η συμπερίληψη των ΑμεΑ στην κοινωνία

1.1. Ορισμός της έννοιας της αναπηρίας

Σύμφωνα με το Άρθρο 2 του Σχεδίου Νόμου «Κατευθυντήριες - οργανωτικές διατάξεις υλοποίησης της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες»:

ως «Άτομα με Αναπηρίες» νοούνται τα άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, ψυχικές, διανοητικές ή αισθητηριακές δυσχέρειες, οι οποίες σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια, ιδίως θεσμικά, περιβαλλοντικά ή εμπόδια κοινωνικής συμπεριφοράς, δύνανται να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων αυτών στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους.

Σύμφωνα με τον World Health Organisation (W.H.O.) (2024) η αναπηρία είναι μια εγγενής πτυχή της ανθρώπινης κατάστασης. Η πλειονότητα των ατόμων θα αντιμετωπίσει αναπηρία, είτε προσωρινή είτε μόνιμη, σε κάποιο στάδιο της ζωής. Περίπου 1,3 δισεκατομμύρια άτομα, δηλαδή περίπου το 16% του παγκόσμιου πληθυσμού, αντιμετωπίζουν σήμερα σημαντική αναπηρία. Η αύξηση αυτού του αριθμού μπορεί να αποδοθεί, τουλάχιστον εν μέρει, στη γήρανση του πληθυσμού και στην αυξανόμενη συχνότητα εμφάνισης μη μεταδοτικών ασθενειών (Mitra & Palmer, 2023).

Η αναπηρία προκύπτει από την αλληλεπίδραση των ατόμων που έχουν μια πάθηση υγείας, όπως η εγκεφαλική παράλυση, το σύνδρομο Down και η κατάθλιψη, με προσωπικές και περιβαλλοντικές μεταβλητές, συμπεριλαμβανομένων των δυσμενών συμπεριφορών, των ανεπαρκών μεταφορών και δημόσιων κτιρίων και της ανεπαρκούς κοινωνικής υποστήριξης. Το περιβάλλον ενός ατόμου επηρεάζει σημαντικά την εμφάνιση και το επίπεδο της αναπηρίας. Τα περιβάλλοντα που είναι δύσκολα προσβάσιμα δημιουργούν εμπόδια που συχνά εμποδίζουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία επί ίσοις όροις με τους άλλους. Η ενίσχυση της κοινωνικής εμπλοκής μπορεί να επιτευχθεί με την αντιμετώπιση αυτών των εμποδίων και την παροχή πρόσβασης στα άτομα με αναπηρίες στις καθημερινές τους δραστηριότητες (W.H.O., 2024).

1.2. Συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία

Τα άτομα με αναπηρία έχουν διαρκείς φυσικούς, διανοητικούς, πνευματικούς ή αισθητηριακούς περιορισμούς που μπορεί να εμποδίζουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία. Σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, η αναπηρία είναι μια δυναμική έννοια που προκύπτει από την αλληλεπίδραση μεταξύ των ατόμων με αναπηρίες και των εμποδίων στις συμπεριφορές και το περιβάλλον που εμποδίζουν την πλήρη και ενεργό συμμετοχή τους στην κοινωνία επί ίσοις όροις με τους άλλους (Jaeger & Bowman, 2005).

Τα άτομα με αναπηρίες συναντούν συχνά εμπόδια που παρακωλύουν την πλήρη πρόσβασή τους σε βασικές κοινωνικές πτυχές, καθώς και εμπόδια που σχετίζονται με το φύλο, την ηλικία ή την εθνική καταγωγή. Η συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία αφορά τις ιδιαίτερες ανάγκες των ατόμων με αναπηρία, προκειμένου να διασφαλιστεί η πλήρης συμμετοχή τους στην κοινωνία και να διασφαλιστούν τα δικαιώματά τους. Σε ακραίες περιπτώσεις, τα ΑμεΑ αντιμετωπίζουν τον αποκλεισμό από την υγειονομική φροντίδα και τις

ανθρωπιστικές υπηρεσίες ως αποτέλεσμα προκαταλήψεων και πολλών εμποδίων, συμπεριλαμβανομένων περιβαλλοντικών, φυσικών, οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υπογράψει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (2010) και έχει υποστηρίξει επίσημα τον Χάρτη της Παγκόσμιας Ανθρωπιστικής Διάσκεψης Κορυφής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην ανθρωπιστική δράση (2016). Το τμήμα Πολιτικής Προστασίας και Επιχειρήσεων Ανθρωπιστικής Βοήθειας της ΕΕ εξέδωσε επιχειρησιακές κατευθυντήριες γραμμές για την ένταξη της αναπηρίας το 2019. Στόχος τους είναι να εγγυηθούν ότι οι απαιτήσεις των ατόμων με αναπηρία λαμβάνουν τη δέουσα προσοχή σε όλα τα έργα που διευκολύνονται από την ανθρωπιστική βοήθεια της ΕΕ. Οι συστάσεις προσφέρουν πόρους για την αξιολόγηση και την εξάλειψη των εμποδίων που εμποδίζουν την ουσιαστική συμπερίληψη και την πλήρη και αποτελεσματική εμπλοκή των ατόμων με αναπηρία στις προσπάθειες ανθρωπιστικής βοήθειας και προστασίας. Στόχος είναι η βελτίωση της ποιότητας των προγραμμάτων και η παροχή ασφαλέστερων και πιο προσβάσιμων υπηρεσιών, βοήθειας και προστασίας για τα άτομα με αναπηρία στις ανθρωπιστικές επιχειρήσεις (European Commission, 2023).

Περνώντας στην περίπτωση της Ελλάδας, παρά την εφαρμογή των ψηφιακών υπηρεσιών και τη θέσπιση μέτρων για την υποστήριξή τους, τα άτομα με αναπηρία στη χώρα αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις στην καθημερινή τους ζωή, στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση σε εγκαταστάσεις. Οι αστικές περιοχές, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, είναι αφιλόξενες όχι μόνο για τα άτομα με αναπηρία αλλά και για τους υπόλοιπους κατοίκους. Οι πολίτες καλούνται να διανύουν χιλιόμετρα σε περιοχές που δεν διαθέτουν πεζοδρόμια, καθορισμένα σημάδια ή σήμανση. Η κατάσταση σε μικρές κοινότητες είναι ακόμη πιο δυσμενής. Η πρόσβαση σε καταστήματα, υπηρεσίες, ξενοδοχεία και άλλες εγκαταστάσεις είναι συχνά δύσκολη ή εντελώς μη εφικτή λόγω έλλειψης συμμόρφωσης με δεσμεύσεις και κανονισμούς (Βούγιας, 2023).

1.3. Μοντέλα προσέγγισης της έννοιας της αναπηρίας

Δύο διακριτά μοντέλα για την αναπηρία έχουν διατυπωθεί στην επιστημονική βιβλιογραφία σχετικά με την κατανόηση και την προσέγγιση της έννοιας. Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας δίνει έμφαση στο ρόλο του περιβάλλοντος και υποστηρίζει ότι οι σωματικοί περιορισμοί είναι λιγότερο σημαντικοί σε σύγκριση με την αναπηρία που διαμορφώνεται από τις κοινωνικές συμπεριφορές και τις πολιτισμικές νόρμες που ενυπάρχουν στο δομικό περιβάλλον. Σύμφωνα με την προοπτική του κοινωνικού μοντέλου, το άτομο καθίσταται ανάπηρο από το περιβάλλον και απαιτεί αποκατάσταση (Shakespeare, 2006).

Από την άλλη πλευρά, το ιατρικό μοντέλο είναι το δεύτερο μοντέλο της προσέγγισης της έννοιας της αναπηρίας. Η προαναφερθείσα προσέγγιση προϋποθέτει ότι το άτομο απαιτεί παρέμβαση, όπως θεραπεία, φάρμακα, χειρουργική επέμβαση ή εξειδικευμένη θεραπεία, προκειμένου να συμμορφωθεί με το περιβάλλον. Το τρίτο μοντέλο, γνωστό ως παραδοσιακό μοντέλο της αναπηρίας, προέρχεται κυρίως από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και είναι λιγότερο γνωστό σε σύγκριση με το κοινωνικό και το ιατρικό μοντέλο. Δεν βασίζεται σε επιστημονικά στοιχεία και προωθεί οπισθοδρομικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις. Καθένα

από τα τρία μοντέλα συσχετίζεται άμεσα με την κουλτούρα και χρησιμεύει ως βάση για την κατανόηση της ανάπτυξης και της θέσπισης της κουλτούρας της αναπηρίας (Peters, 2023).

Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, το οποίο είναι το επικρατέστερο και πλέον αποδεκτό, υποστηρίζει ότι τα ΑμεΑ εμποδίζονται από τα κοινωνικά εμπόδια και όχι από τη δική τους αναπηρία ή απόκλιση. Τα φυσικά εμπόδια, όπως η απουσία προσβάσιμων σημείων στα κτίρια, μπορεί να εμποδίζουν την προσβασιμότητα. Εναλλακτικά, εμπόδια μπορεί να προκύψουν από την οπτική των ατόμων για τη διαφορετικότητα, όπως από την προκατάληψή ότι τα άτομα με αναπηρία είναι ανίκανα να εκτελέσουν συγκεκριμένες εργασίες. Το κοινωνικό μοντέλο επιτρέπει να εντοπιστούν τα εμπόδια που δημιουργούν πρόσθετες δυσκολίες για τα άτομα με αναπηρία. Η εξάλειψη αυτών των εμποδίων προάγει την ισότητα και παρέχει στα άτομα με αναπηρία μεγαλύτερη αυτονομία, επιλογές και αυτοπεποίθηση (Scope, 2023).

1.4. Ένταξη, ενσωμάτωση και συμπερίληψη

Οι έννοιες της ένταξης, της ενσωμάτωσης και της συμπερίληψης έχουν πολλές και σημαντικές σημασιολογικές αποκλίσεις μεταξύ τους, η οποίες είναι απαραίτητο να αποσαφηνίζονται στο πλαίσιο της διαμόρφωσης των αντίστοιχων πολιτικών. Σύμφωνα με το Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας του Μπαμπινιώτη, το ρήμα «ενσωματώνω» έχει τρεις διαφορετικές σημασίες. Η πρώτη έννοια είναι ενσωματώνω κάποιον ή κάτι σε μια μεγαλύτερη οντότητα, καθιερώνοντάς τον έτσι ως μέλος ή συστατικό του συνόλου. Ο Μπαμπινιώτης προτείνει ως συνώνυμα για το ρήμα δε το βάζω, περιλαμβάνω και ενσωματώνω. Η δεύτερη έννοια συνδέεται με το ρήμα «ανήκω» το οποίο υποδηλώνει την ιδιότητα του μέλους ή την ένταξη, ενώ η τρίτη έννοια «συμμετέχω» αναφέρεται στην ενεργό συμμετοχή στη λειτουργία ενός συστήματος, όπως ένα οργανωτικό ή εκπαιδευτικό σύστημα. Το ρήμα «ενσωματώνω» έχει έναν ξεχωριστό ορισμό, ο οποίος είναι ενσωματώνω κάτι πλήρως σε μια συνεκτική οντότητα. Το ρήμα «ενσωματώνω», όπως ορίζεται από τον Μπαμπινιώτη, αναφέρεται στην πράξη της ενσωμάτωσης κάποιου ή κάποιου πράγματος σε μια ενιαία οντότητα παράλληλα ή ταυτόχρονα με ένα άλλο πρόσωπο ή πράγμα (Μπαμπινιώτης, 2005; Προυσινούδη, 2019).

Οι έννοιες «ένταξη» και «ενσωμάτωση» είναι σχεδόν συνώνυμες στα νέα ελληνικά. Ο όρος «συμπερίληψη» έχει αναδειχθεί ως η πιο πρόσφατη και κυρίαρχη έννοια, εκτοπίζοντας τους όρους «ένταξη» και «ενσωμάτωση». Στα ελληνικά, η έννοια αυτή θα μπορούσε να αποδοθεί ως ολοκληρωμένη εκπαίδευση που λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τη διαφορετικότητα όλων των ατόμων. Ο όρος «inclusive» προέρχεται από τη λατινική λέξη «include», που σημαίνει «συμπεριλαμβάνω». Έτσι, ο όρος μπορεί να περιγραφεί συνοπτικά ως εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς ή εκπαίδευση που δεν συνεπάγεται αποκλεισμό (Ζώνιου-Σιδέρη, 2010; Προυσινούδη, 2019).

1.5. Κοινωνική συμπερίληψη

Εκτός από τον εκπαιδευτικό της στόχο και καθήκον, η συμπερίληψη εξυπηρετεί επίσης έναν κοινωνικό σκοπό και ρόλο. Η συμπερίληψη έχει κρίσιμο κοινωνικό ρόλο τόσο στον μικρόκοσμο της κάθε τοπικής κοινότητας όσο και στην ευρύτερη κοινωνία, καθώς χρησιμεύει ως μέσο για την προώθηση της αρμονικής συμβίωσης μεταξύ των ατόμων. Στόχος

της κοινωνικής συμπεριλήψης είναι όχι μόνο η ενσωμάτωση και η συμβίωση όλων των ατόμων στην κοινωνία, αλλά και η ενίσχυση της κοινωνικής εμπλοκής, τόσο των ΑμεΑ όσο και των υπόλοιπων πολιτών (Bossaert, Colpin, Pijl & Petry, 2012).

Η κοινωνική συμπεριλήψη αναφέρεται στην παροχή ίσων ευκαιριών στα άτομα, ώστε να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία, διασφαλίζοντας ότι κανείς δεν περιθωριοποιείται ή αποκλείεται. Η ικανότητα συμμετοχής στην κοινωνία και η απαλλαγή από προκαταλήψεις είναι ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα που προστατεύεται ρητά από την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, καθώς και άλλες διεθνείς συμφωνίες που αποτελούν το σώμα του διεθνούς δικαίου (Rawal, 2008).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός προκύπτει ενίοτε από τις διακρίσεις που αντιμετωπίζουν άτομα ή ομάδες λόγω των μοναδικών χαρακτηριστικών τους, καθώς και των κοινωνικών, οικονομικών και φυσικών ιδιοτήτων τους. Οι διακρίσεις και οι κοινωνικές προκαταλήψεις έχουν βαθιά επίδραση στην εργασία και τις αποδοχές του ατόμου, καθώς και στην ικανότητά του να λαμβάνει υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση και άλλες βασικές υπηρεσίες. Επιπλέον, μπορεί να δημιουργήσει σημαντικές δυσκολίες για τη συμμετοχή ορισμένων ομάδων ατόμων, όπως τα ΑμεΑ στην κοινότητά τους, στην απασχόληση και στην δημιουργία κοινωνικών δεσμών (SHM, 2024).

Οι κοινωνικές διακρίσεις με βάση χαρακτηριστικά, όπως η ηλικία, το φύλο, η αναπηρία, η φυλή, η διαφυλική κατάσταση, η ταυτότητα φύλου και ο σεξουαλικός προσανατολισμός, απαγορεύονται από το νόμο σε όλες τις πτυχές της δημόσιας ζωής, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης και της εργασίας. Ωστόσο, παρά την πρόοδο σε νομικό επίπεδο, ακόμη και σήμερα η κοινωνική συμπερίληψη δεν αποτελεί χαρακτηριστικό όλων των κοινωνιών, αλλά αντίθετα, ένας σημαντικός αριθμός πολιτών βιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό (Collins, 2003; Rawal, 2008).

Η κοινωνική συμπερίληψη είναι ιδιαίτερα κρίσιμη λόγω της σημασίας της για την προώθηση της ισότητας και τη διασφάλιση ότι όλα τα άτομα έχουν ίσες ευκαιρίες να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία. Είναι ακόμη απαραίτητη για την ενίσχυση της αξιοπρέπειας του ατόμου, τη διασφάλιση της ασφάλειάς του και την παροχή ευκαιριών για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής του. Έχει επανειλημμένα αποδειχθεί η σημασία της υποστήριξης των ατόμων ώστε να αποκτήσουν μια αίσθηση σύνδεσης και αξίας μέσα στην κοινωνία, καθώς και της αντιμετώπισης τυχόν περιπτώσεων κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν καθημερινά (Collins, 2003).

Μελέτες δείχνουν ότι η ενεργός συμπεριλήψη στην κοινότητα και η ύπαρξη αξιόπιστων κοινωνικών δεσμών είναι κρίσιμοι παράγοντες που επηρεάζουν τόσο τη σωματική όσο και την ψυχική υγεία. Έπειτα, η κοινωνική συμπεριλήψη συνδέεται στενά με την οικονομική αυτονομία. Ελλείψει επιλογών για απασχόληση, εκπαίδευση και κατάρτιση, τα άτομα υφίστανται τη φτώχεια και έχουν ελάχιστες προοπτικές για ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο. Ταυτόχρονα, η κοινωνική συμπεριλήψη δεν είναι κρίσιμη μόνο για την ευημερία του ατόμου, αλλά αποφέρει επίσης πλεονεκτήματα στην ευρύτερη κοινότητα και την οικονομία. Η ενίσχυση της συμπεριλήψης στην κοινωνία όλων των πολιτών μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικά οφέλη, όπως η αύξηση της παραγωγικότητας, η βελτίωση των

αποτελεσμάτων της απασχόλησης και η μείωση των δαπανών για το δημόσιο σύστημα υγείας και το κοινωνικό σύστημα (SHM, 2024).

1.6. Διεθνής και εθνική νομοθεσία για τη συμπερίληψη των ΑμεΑ

Ο πρωταρχικός στόχος της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες των Ηνωμένων Εθνών, όπως αναφέρεται στο άρθρο 1, είναι να προάγει, να προστατεύει και να εγγυάται την πλήρη και ισότιμη διασφάλιση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των βασικών ελευθεριών για τα άτομα με αναπηρία. Επιπλέον, αποσκοπεί στην ενίσχυση του σεβασμού της εγγενούς αξιοπρέπειάς τους. Η Σύμβαση καθορίζει τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές που πρέπει να ακολουθούν τα κράτη. Πρώτον, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την προστασία και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματά τους (όπως αναφέρεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1γ της Σύμβασης). Δεύτερον, πρέπει να εγγυώνται ότι οι κοινοτικές υπηρεσίες και εγκαταστάσεις είναι προσβάσιμες στα άτομα με αναπηρία και ανταποκρίνονται στις ειδικές απαιτήσεις τους σε ισότιμη βάση (όπως αναφέρεται στο άρθρο 19, παράγραφος γ της Σύμβασης). Ταυτόχρονα, υπογραμμίζει τη σημασία της ενσωμάτωσης των ζητημάτων που σχετίζονται με τη συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία ως θεμελιώδους συνιστώσας των εφαρμοστέων στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης (βλ. προοίμιο, στοιχείο ζ) της Σύμβασης). Επιπλέον, υπογραμμίζει την αξία της αναζήτησης της συμβολής των ατόμων με αναπηρία και της ενεργού συμμετοχής τους σε όλες τις φάσεις λήψης αποφάσεων σχετικά με πολιτικές και προγράμματα που τους επηρεάζουν, μέσω των αντιπροσωπευτικών τους οργανώσεων (Προοίμιο, σημείο (x) και άρθρο 4, παρ. 3 της Σύμβασης) (Αγησίλαος, 2020).

Σε εθνικό επίπεδο, το γενικό πλαίσιο δικαιωμάτων που καθορίζεται στη Σύμβαση διαμορφώνεται από το Σύνταγμα της χώρας, το οποίο ορίζει ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρα που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική τους συμπερίληψη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας (άρθρο 21, παράγραφος 6 του Συντάγματος), τον νόμο αριθ. 4488 /2017 (ΦΕΚ 137 Α') - Μέρος Δ', ο οποίος περιέχει κατευθυντήριες διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης και ορίζει ότι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου υποχρεούται να διασφαλίζει την ισότιμη άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων ή των δραστηριοτήτων του, λαμβάνοντας όλα τα κατάλληλα μέτρα και απέχοντας από κάθε ενέργεια ή πρακτική που μπορεί να επηρεάσει την άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία (άρθρο 1 παρ. 1 του ν. 1 του νόμου), η επιμέρους εθνική νομοθεσία σε διάφορους τομείς, όπως, για παράδειγμα, η νομοθεσία σχετικά με την προσβασιμότητα του φυσικού, δομημένου και ψηφιακού περιβάλλοντος, τις μεταφορές, την εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγεία και την πρόνοια κ.λπ. και το εθνικό σχέδιο δράσης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, το οποίο αντικατοπτρίζει με ολοκληρωμένο και συνεκτικό τρόπο όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και δημιουργεί δεσμεύσεις σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

1.7. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην συμπερίληψη των ΑμεΑ στην Ελλάδα

Σύμφωνα με το Άρθρο 102 του Ελληνικού Συντάγματος:

«Η διοίκηση των τοπικών υποθέσεων ανήκει στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού. Υπέρ των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης συντρέχει τεκμήριο αρμοδιότητας για τη διοίκηση των τοπικών υποθέσεων. Νόμος καθορίζει το εύρος και τις κατηγορίες των τοπικών υποθέσεων, καθώς και την κατανομή τους στους επί μέρους βαθμούς. Με νόμο μπορεί να ανατίθεται στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης η άσκηση αρμοδιοτήτων που συνιστούν αποστολή του Κράτους[...]. Το Κράτος ασκεί στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης εποπτεία που συνίσταται αποκλειστικά σε έλεγχο νομιμότητας και δεν επιτρέπεται να εμποδίζει την πρωτοβουλία και την ελεύθερη δράση τους. Ο έλεγχος νομιμότητας ασκείται, όπως νόμος ορίζει. Πειθαρχικές ποινές στα αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης, εκτός από τις περιπτώσεις που συνεπάγονται αυτοδικαίως έκπτωση ή αργία, επιβάλλονται μόνο ύστερα από σύμφωνη γνώμη συμβουλίου που αποτελείται κατά πλειοψηφία από τακτικούς δικαστές, όπως νόμος ορίζει.»

Ο νόμος 4488/2017 (ΦΕΚ 137 Α) - Μέρος Δ περιγράφει ρητά τις συνολικές ευθύνες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε σχέση με τη συμπερίληψη των ΑμεΑ. Σύμφωνα με το άρθρο 71 του εν λόγω νόμου, ο Περιφερειάρχης και ο Δήμαρχος ορίζονται ως τα πρόσωπα που ορίζονται στην έδρα κάθε Περιφέρειας και Δήμου για να επιβλέπουν την εφαρμογή της Σύμβασης σε περιφερειακό και δημοτικό επίπεδο αντίστοιχα. Το άρθρο 61 περιγράφει τις συνολικές ευθύνες των ατόμων και των οργανισμών, σε τοπικό επίπεδο, ενώ, από την άλλη πλευρά, τα άρθρα 62 και 63 καθορίζουν συγκεκριμένα τις υποχρεώσεις των διοικητικών οργανισμών και αρχών, συμπεριλαμβανομένων των Περιφερειών και των Δήμων, με ολοκληρωμένο τρόπο. Σύμφωνα με το άρθρο 62 του εν λόγω νόμου, απαιτείται η ενσωμάτωση της συνεκτίμησης της αναπηρίας σε όλες τις δημόσιες πολιτικές, διοικητικές διαδικασίες, πράξεις, μέτρα και προγράμματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του κάθε φορέα. Στόχος είναι η εξάλειψη, η αντιμετώπιση και η αποφυγή των ανισοτήτων μεταξύ ατόμων με αναπηρία και ατόμων χωρίς αναπηρία. Για την εκπλήρωση του στόχου αυτού, είναι απαραίτητη η υποβολή εκθέσεων στα αρμόδια Επιμέρους Σημεία Αναφοράς, όπως ορίζεται στο άρθρο 71 του νόμου. Οι εκθέσεις αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνουν τις δραστηριότητες, τις πρωτοβουλίες και τα προγράμματα που έχουν υλοποιηθεί για την προώθηση της ισότητας των ατόμων με αναπηρία (Αγησίλαος, 2020).

Αντίστοιχα, σύμφωνα με το άρθρο 63 του Νόμου κατά το σχεδιασμό δημόσιων πολιτικών, διοικητικών υπηρεσιών, προϊόντων, διαδικασιών, περιβαλλόντων και οργανωτικών δομών, είναι σημαντικό να ακολουθούνται οι αρχές του καθολικού σχεδιασμού που περιγράφονται στο άρθρο 2 της Σύμβασης. Οι αρχές αυτές θα πρέπει να τηρούνται, καθώς εξειδικεύονται και επικαιροποιούνται περιοδικά. Στόχος είναι να δημιουργηθούν σχέδια που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους στον μέγιστο δυνατό βαθμό, χωρίς την ανάγκη ειδικών προσαρμογών ή εξειδικευμένου σχεδιασμού. Ακόμη, η νομοθεσία ορίζει πως πρέπει να εφαρμόζονται κατάλληλα μέτρα προσαρμοσμένα στις ειδικές απαιτήσεις των ατόμων με αναπηρία, πριν από την παροχή των εν λόγω εύλογων προσαρμογών.

Παραδείγματα τέτοιων μέτρων περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τα εξής:

- παροχή υποστηρικτικής τεχνολογίας, προσωπικής βοήθειας και μέσων
- προσαρμογή διαδικασιών ή πρακτικών σε ατομική βάση
- προσφορά εξειδικευμένων υπηρεσιών

- παροχή βοηθητικών υπηρεσιών επικοινωνίας

Σύμφωνα με το νόμο 3852/2010 (ΦΕΚ 87 Α'), γνωστό και ως «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης», οι Περιφέρειες είναι αρμόδιες για το σχεδιασμό, την εφαρμογή και τη θέσπιση πολιτικών σε περιφερειακό επίπεδο στους συγκεκριμένους τομείς (Αγησίλαος, 2020):

- Στρατηγικός σχεδιασμός
- Ανάπτυξη έργων
- Γεωργία
- Κτηνοτροφία
- Αλιεία
- Φυσικούς πόρους & ενέργεια
- Βιομηχανία
- Αναπηρία
- Τοπική ανάπτυξη

Οι Δήμοι, από την άλλη πλευρά, έχουν τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

- Στρατηγικός σχεδιασμός και συστηματική ανάπτυξη
- Οικονομικές υπηρεσίες
- Τεχνική υποστήριξη
- Νομική υποστήριξη
- Διοίκηση
- Διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού
- Πολιτικές που σχετίζονται με την κοινωνική πρόνοια και την προώθηση της ισότητας των φύλων
- Περιβάλλον, πολιτική προστασία και εκπαίδευση.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία περιλαμβάνει τη συμμετοχή των τοπικών αρχών τόσο σε πρώτο όσο και σε δεύτερο επίπεδο στην εφαρμογή του. Συνολικά, είναι σαφές ότι οι υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν ένα ευρύ φάσμα καθηκόντων και ευθυνών όσον αφορά την τήρηση του Συντάγματος και της Σύμβασης. Οι υποχρεώσεις αυτές αποσκοπούν στην ενίσχυση της ευημερίας των ατόμων με αναπηρία και στην προώθηση της πλήρους συμπερίληψής τους στις τοπικές κοινωνίες. Η αναπηρία και η ανάπτυξη θεωρούνταν ιστορικά ως ξεχωριστοί τομείς, με την αναπτυξιακή πολιτική και τον αναπτυξιακό σχεδιασμό να παραμελούν συχνά την αντιμετώπιση των προβλημάτων που σχετίζονται με την αναπηρία. Παρόλα αυτά, είναι πλέον ευρέως αποδεκτό ότι η αντιμετώπιση του παγκόσμιου προβλήματος του αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία δεν είναι μόνο θέμα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και μια λογική προσέγγιση για μια σύγχρονη, χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη (Αγησίλαος, 2020).

Έχει αποδειχθεί ότι η προώθηση της ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς για όλους αποφέρει πλεονεκτήματα για ολόκληρες κοινωνίες, αντί να ωφελεί αποκλειστικά τα άτομα με αναπηρίες. Ταυτόχρονα, οι πρωτοβάθμιοι και δευτεροβάθμιοι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης,

όπως οι δήμοι και οι περιφέρειες, διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο σε κάθε τοπική κοινωνία. Οι δήμοι διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της τοπικής, οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν απτό και διαρκή αντίκτυπο στη ζωή των ανθρώπων. Έχουν την ευθύνη της παροχής ποικίλων τοπικών υπηρεσιών και, λόγω του μεγέθους τους, μπορούν να συνεργαστούν άμεσα με τους κοινωνικούς εταίρους και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Αυτό επιτρέπει μεγαλύτερη συμμετοχή στο σχεδιασμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της παροχής τοπικών υπηρεσιών. Η ενσωμάτωση της διάστασης της συμπερίληψης της αναπηρίας στις τοπικές στρατηγικές και πολιτικές είναι μια πολύπλευρη, περίπλοκη και πολύπλευρη διαδικασία που απαιτεί την εφαρμογή των ακόλουθων βασικών μέτρων (Αγησίλαος, 2020).

Κεφάλαιο 2^ο :Μεθοδολογία

2.1. Σκοπός

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του στρατηγικού ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης στην προώθηση της συμπερίληψης των ατόμων με αναπηρία σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Ο στόχος, θα επιτευχθεί μέσω της ανάλυσης δευτερογενών δεδομένων με τη μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, καθώς και μέσω της συλλογής και ανάλυσης εμπειρικών δεδομένων με τη χρήση της ποιοτικής έρευνας και συγκεκριμένα, μέσω της διεξαγωγής συνεντεύξεων.

Διεξάγοντας έρευνα σχετικά με τον στρατηγικό ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, χρησιμοποιώντας εμπειρικά δεδομένα και αναλύοντας το εθνικό σχέδιο δράσης για τα άτομα με αναπηρία, μπορούμε να αντλήσουμε σημαντικές προτάσεις και συμπεράσματα. Τα συμπεράσματα αυτά θα συμβάλουν στην ενίσχυση της συμπερίληψης των ατόμων με αναπηρία στις πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες που διοργανώνονται τακτικά από τους Δήμους και τις Περιφέρειες στην Ελλάδα. Αυτό θα βελτιώσει μακροπρόθεσμα την ποιότητα ζωής και την κοινωνική συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία (Milner & Kelly, 2009).

2.2. Ερευνητικός Σχεδιασμός

Το δείγμα της έρευνας θα αποτελείται από 20 ενήλικες, άνδρες και γυναίκες, οι οποίοι θα επιλεγούν τυχαία από άτομα που έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για συμμετοχή στην έρευνα. Στην έρευνα θα συμπεριλαμβάνονται άτομα που είναι Άμεσα αλλά και άλλοι πολίτες, οι οποίοι συνδιαμορφώνουν την τοπική κοινωνία και τον συμπεριληπτικό ή μη χαρακτήρα της. Η ερευνητική μεθοδολογία για την παρούσα μελέτη περιλαμβάνει τη χρήση ενός οδηγού συνέντευξης. Ο οδηγός αναπτύχθηκε με βάση μια εκτεταμένη βιβλιογραφική ανάλυση παρόμοιων ερευνών που έχουν διεξαχθεί τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς. Στο πλαίσιο αυτό, οι ημιδομημένες συνεντεύξεις, θα καλύψουν τις ακόλουθες θεματικές ενότητες:

α) Ο σημαντικός ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στη στρατηγική προώθηση της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

β) Η διευκόλυνση της συμπερίληψης των ατόμων με αναπηρία σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες για την ενίσχυση της ποιότητας ζωής, της ευημερίας και της ψυχικής τους υγείας.

γ) Εμπόδια ή προκλήσεις που προκύπτουν κατά την συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

δ) Συστάσεις που αφορούν την υποστήριξη που παρέχει η τοπική αυτοδιοίκηση για τη συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία.

Μετά την ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με τους στόχους της έρευνας και τη διασφάλιση του απορρήτου των δεδομένων τους, θα πραγματοποιηθούν συνολικά 20 συνεντεύξεις, είτε διαδικτυακά είτε δια ζώσης, ενώ κάθε συνέντευξη αναμένεται να διαρκέσει περίπου 20-30 λεπτά. Αφού ληφθεί η συγκατάθεση των συμμετεχόντων, τα δεδομένα θα συλλεχθούν και στη συνέχεια θα απομαγνητοφωνηθούν. Η έρευνα βρίσκεται σε συμφωνία με τον Κώδικα Ηθικής και Δεοντολογίας Ερευνών της Σχολής Επιστημών Ανθρώπινης Κίνησης

& Ποιότητας Ζωής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου όπως και με την ισχύουσα εθνική και διεθνή νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην έρευνα. Για τη διασφάλιση του σωστού σχεδιασμού πρόκειται αρχικά να πραγματοποιηθεί πιλοτική έρευνα σε ένα άτομο, ενώ θα διασφαλιστεί μέσω της πιλοτικής έρευνας αλλά και της δυνατότητας αποσαφήνισης ερωτήσεων πως όλοι οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες κατανοούν απόλυτα τα ερωτήματα.

2.3. Ανάλυση δεδομένων

Για τη διεξαγωγή της ανάλυσης των δεδομένων θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης. Αρχικά, τα δεδομένα θα αναλυθούν πολλές φορές για να κατανοηθούν σε βάθος οι πληροφορίες. Στη συνέχεια, θα αναγνωριστούν επαναλαμβανόμενα μοτίβο στα δεδομένα. Με βάση αυτά τα μοτίβο, θα προκύψουν θέματα και θα αξιοποιηθούν για την απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία τέθηκαν.

2.4. Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δυσκολίες ως προς την ανάλυση και την εξαγωγή συμπερασμάτων, καθώς αποτελεί μία ποιοτική έρευνα, με αποτέλεσμα να υπάρχει πάντα κίνδυνος μεροληψίας ως προς την ανάλυση των πηγών. Για τον λόγο αυτό, θα τηρηθούν όλα τα βήματα που επιβάλλει η επιστημονική δεοντολογία και θα τηρηθεί ένα σαφές, προκαθορισμένο ερευνητικό πρωτόκολλο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ποιοτικής έρευνας.

2.5. Δεοντολογία της έρευνας

Οι συμμετέχοντες θα λάβουν πλήρη ενημέρωση σχετικά με τους στόχους της έρευνας και θα δώσουν τη συγκατάθεσή τους για τη συμμετοχή τους. Θα εφαρμοστούν κατάλληλα μέτρα για να διασφαλιστεί η εμπιστευτικότητα των πληροφοριών. Συγκεκριμένα, τα δεδομένα θα αποθηκευτούν αρχικά με κωδικοποιημένη ονομασία και στη συνέχεια θα διαγραφούν από τον ερευνητή μετά από εύλογο χρονικό διάστημα. Γενικότερα, όπως ρητά αναγράφεται και στον οδηγό, τα δεδομένα που θα ληφθούν θα αποθηκευτούν με βάση τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία των Δεδομένων 2016/679 για την προστασία των δεδομένων και την ιδιωτικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (GDPR).

2.6. Οδηγός συνέντευξης

Ο οδηγός συνέντευξης που σχεδιάστηκε για την παρούσα έρευνα αποτελεί ένα μέσο συλλογής δεδομένων το οποίο σχεδιάστηκε ειδικά για τις ανάγκες της έρευνας. Αρχικά διερευνήθηκαν τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων και έπειτα, ακολούθησαν 26 ερωτήματα, τα οποία σχετίζονται με τους άξονες της έρευνας και έχουν ως στόχο τη συλλογή χρήσιμων και αξιοποιήσιμων πληροφοριών. Για τη διαμόρφωση του οδηγού πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση, μέσα από την οποία εντοπίστηκαν οι ερευνητικοί άξονες. Πιο συγκεκριμένα στο ερωτηματολόγιο υπάρχουν 7 ερωτήματα τα οποία διερευνούν το επίπεδο γνώσεων των συμμετεχόντων στην έρευνα σχετικά με τη συμπερίληψη, την ένταξη και την ενσωμάτωση, 8 ερωτήματα τα οποία διερευνούν τις διαφορές στις έννοιες της πρόσβασης και της προσβασιμότητας και 11 ερωτήματα που

εστιάζουν στη συμπερίληψη των ΆμεΑ στις αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες του τόπου και το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης.

2.7. Λειτουργικοί ορισμοί

ΆμεΑ: Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών (Europan, 2023) ως άτομα με αναπηρία ορίζονται: «τα άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, νοητικές, πνευματικές ή αισθητηριακές βλάβες, οι οποίες σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια δύνανται να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους.»

Κεφάλαιο 3^ο: Ανάλυση ευρημάτων

3.1. Γνώσεις συμμετεχόντων σε σχέση με τη συμπερίληψη

Αρχικά, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες στην παρούσα έρευνα, ερωτήθηκαν σε σχέση με το πως οι ίδιοι θα όριζαν τον όρο ένταξη. Όπως διαπιστώνεται από τις απαντήσεις οι οποίες δόθηκαν οι συμμετέχοντες κατανοούν την έννοια ένταξης κυριολεκτικά, ως την ένταξη σε ένα σύνολο, την αποδοχή και τη δυνατότητα συμμετοχής σε μία ομάδα. Ακόμη, ορισμένοι εκ των συμμετεχόντων, ταύτισαν τον όρο ένταξη με την συμπερίληψη, γεγονός που αναδεικνύει ότι δεν υπήρχε σαφής κατανόηση της διαφοράς μεταξύ των δύο αυτών εννοιών:

Πίνακας 1: Ορισμός της έννοιας ένταξη

Σ1. Το να μπορώ να ενταχθώ κάπου, σε κάποιο σύνολο
Σ2. Όταν μου επιτρέπεται να είμαι μέλος ενός συνόλου.
Σ3. Να είναι κάποιος μέλος ενός συνόλου, μιας ομάδας ας πούμε.
Σ4. Το να γίνεσαι δεκτός σε κάτι, ένα σχηματισμό, μια ομάδα, μια δουλειά...
Σ5. Το να με αποδέχονται σαν ίσο σε ένα σύνολο.
Σ6. Νομίζω έχει να κάνει με την ισότητα, δεν ξέρω ακριβώς, έχει να κάνει με το να είναι κάποιος ίσος μέσα σε μια κλειστή ομάδα ανθρώπων;
Σ7. Ένταξη είναι πιστεύω, η δυνατότητα που μου δίνουν να γίνω μέλος ενός συνόλου. Και να λειτουργώ μέσα σε αυτό.
Σ8. Όταν μπαίνει κάποιος σε μια ομάδα, σε ένα σύνολο;
Σ9. Ένταξη είναι η είσοδος σε ένα σύνολο,
Σ10. Να είναι κάποιος μέλος μιας ομάδας, σε εργασία στην εκπαίδευση ή τον αθλητισμό γενικά.
Σ11. Ένταξη είναι όταν γίνεσαι δεκτός σε ένα ευρύτερο σύνολο ατόμων, σε ένα χώρο ή σε μια ομάδα γενικότερα.
Σ12. Το να γίνεσαι δεκτός κάπου, σε μια ομάδα ας πούμε, στο σχολείο, τη δουλειά, παντού.
Σ13. Το να σε αποδέχονται ως ισάξιο μέλος σε ένα σύνολο νομίζω
Σ14. Η είσοδος σε ένα σύνολο και η αποδοχή πιστεύω.
Σ15. Νομίζω είναι η είσοδος κάποιου σε ένα χώρο, να του δίνεται μια ευκαιρία ας πούμε στον αθλητισμό, την εκπαίδευση, την εργασία ή κάτι τέτοιο.
Σ16. Ένταξη είναι η συμπερίληψη κάποιου σε ένα σύνολο ανθρώπων
Σ17. Το να ενταχθεί ένας άνθρωπος σε κάποιο χώρο ένα παιδί Α.Μ.Ε.Α ας πούμε στο σχολείο.
Σ18. Η δυνατότητα που σου δίνει ο νόμος ή ένα σύστημα να συμμετέχεις ως ίσος όπου θες ανεξάρτητα με το αν αντιμετωπίζεις κάποιο πρόβλημα κινητικό ας πούμε ή άλλο.
Σ19. Η συμπερίληψη είναι νομίζω, η συμμετοχή, ή τέλος πάντων η δυνατότητα που σου δίνεται να τα κάνεις αυτά.
Σ20. Αυτό που λέει η λέξη, το να ενταχθεί κάποιος κάπου.

Εν συνεχεία, ερωτήθηκαν σχετικά με την έννοια της συμπερίληψης, η οποία ταυτίστηκε ως έννοια με την ενεργό συμμετοχή, την ομαδική συμμετοχή και το δικαίωμα του ατόμου να λειτουργεί σε ένα σύνολο και να συμπεριλαμβάνεται σε αυτό. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν, διαπιστώνεται ότι τα άτομα που έλαβαν μέρος στην έρευνα, δεν διακρίνουν απόλυτα τις έννοιες συμπερίληψη και ένταξη, και τις θεωρούν εν μέρει συνώνυμες, ταυτίζοντας ίσως λίγο περισσότερο τη συμπερίληψη με την ενεργό συμμετοχή σε μία ομάδα:

Πίνακας 2: Ορισμός της έννοιας της συμπερίληψης

Σ1. Συμπερίληψη είναι να συμμετέχεις ενεργά νομίζω σε κάτι.
Σ2. Το να σε συμπεριλαμβάνουν σε κάτι, σε μια προσπάθεια, μια ενέργεια μια εργασία ίσως.
Σ3. Η ενεργός συμμετοχή κάποιου ατόμου σε κάτι.
Σ4. Το να συμμετέχεις κάπου.
Σ5. Να έχεις ενεργό συμμετοχή σε κάποια ενέργεια.
Σ6. Το να μετέχεις μαζί με κάποιους άλλους σε κάτι, αυτό που λέει η λέξη να συμπεριλαμβάνεσαι .
Σ7. Το να είσαι κι εσύ κομμάτι μιας προσπάθειας πιστεύω.
Σ8. Να υπάρχει ομαλή συνύπαρξη ατόμων διαφορετικών σε ένα σύνολο.
Σ9. Να λειτουργείς σε ένα περιβάλλον χωρίς διακρίσεις και να είσαι αποδεκτός πιστεύω.
Σ10. Η από κοινού με άλλους συμμετοχή σε κάποιο σκοπό, σε κάποια διαδικασία, σε κάτι τέτοιο
Σ11. Να συμπεριλαμβάνεται κάποιος σε κάτι. Κοινωνικά ας πούμε να είναι ισότιμο μέλος μιας κοινωνίας.
Σ12. Η συμμετοχή σε κάτι κοινό με άλλους ανθρώπους
Σ13. Να συνυπάρχεις και να υπάρχει αποδοχή της διαφορετικότητας νομίζω.
Σ14. Το δικαίωμα που σου δίνεται να λειτουργείς σε ένα σύνολο.
Σ15. Η δυνατότητα που σου παρέχεται ή που θα έπρεπε ιδανικά να σου παρέχεται να συμμετέχεις χωρίς διακρίσεις σε κάτι είτε αυτό είναι δουλειά, εκπαίδευση τα πάντα.
Σ16. Το να γίνεσαι μέρος, κομμάτι μιας προσπάθειας, μιας κατάστασης ή κάτι τέτοιο.
Σ17. Το δικαίωμα ή η ελευθερία αν θέλετε που σου δίνεται να συμμετέχεις, να εντάσσεσαι σε κάτι.
Σ18. Αυτό που λέει η λέξη, να συμπεριλαμβάνεται κανείς σε κάτι.
Σ19. Η από κοινού συμμετοχή σε κάτι; Σε κάποια δραστηριότητα ας πούμε.
Σ20. Το να γίνεται δεκτός κάποιος σε μια ομάδα; Σε ένα κύκλο ανθρώπων ίσως.

Κατόπιν του προσδιορισμού των δύο ορισμών ένταξη και συμπερίληψη, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να αναφέρουν τις διαφορές μεταξύ των δύο εννοιών, όπως οι ίδιοι τις αντιλαμβάνονται. Διατυπώθηκε η άποψη ότι η ένταξη σχετίζεται με την απλή αποδοχή, ενώ η συμπερίληψη περιλαμβάνει την ενεργό διάδραση και συμμετοχή σε μία ομάδα, ενώ

ορισμένοι υποστήριξαν ότι δε γνωρίζουν ή ότι θεωρούν τις έννοιες αυτές συνώνυμες. Όπως τόνισε ένας εκ των συμμετεχόντων η ένταξη δεν αρκεί, καθώς η συμπερίληψη απαιτείται για την επίτευξη της κοινωνικής ισότητας για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Πίνακας 3: Διαφορές των εννοιών ένταξη και συμπερίληψη

Σ1. Νομίζω το πρώτο είναι απλά το να γίνεις δεκτός ενώ το δεύτερο είναι νομίζω και να είσαι ενεργός σε κάτι.
Σ2. Το να ενταχθείς είναι πιο εύκολο, το δεύτερο πιστεύω σημαίνει και να είσαι «λειτουργικός» να συμμετέχεις ενεργά κάπου.
Σ3. Η ένταξη δεν εμπεριέχει πιστεύω και τη συμμετοχή.
Σ4. Νομίζω πως είναι σχεδόν το ίδιο.
Σ5. Δεν ξέρω ακριβώς τους όρους, θεωρώ πως είναι το ίδιο.
Σ6. Έχει να κάνει και με το πόσο ενεργός είναι κάποιος μέσα σε κάτι
Σ7. Το πρώτο θεωρώ πως δεν συνεπάγεται και ενεργή συμμετοχή σε κάτι.
Σ8. Το να ενταχθεί ένα άτομο είναι μόνο η αρχή, η συμπερίληψη είναι πιο ουσιαστική έννοια.
Σ9. Ένταξη και συμπερίληψη είναι δυο διαφορετικά πράγματα. Η ένταξη απλά σε βάζει σε κάπου, η συμπερίληψη εννοεί και τη συμμετοχή.
Σ10. Νομίζω είναι σχεδόν τα ίδια
Σ11. Έχει να κάνει με το πόσο ενεργός είναι κάποιος μέσα σε κάτι. Εργασία, σχολείο, άθλημα... η ένταξη νομίζω είναι λιγότερο δύσκολη.
Σ12. Η ένταξη είναι πιστεύω πιο δύσκολη γιατί πρέπει πρώτα να σπάσει ο πάγος ας πούμε, μετά στην ουσιαστική φάση έρχεται η συμπερίληψη, αλλά μετά σε γνωρίζουν και σε κρίνουν σύμφωνα με τις πραγματικές σου δυνατότητες.
Σ13. Δεν νομίζω πως υπάρχει μεγάλη διαφορά. Δεν μπορώ φυσικά να ξέρω 100% αλλά έτσι πιστεύω
Σ14. Η ένταξη είναι το δύσκολο γιατί προϋποθέτει κανόνες που ας πούμε «προετοιμάζουν το γήπεδο», δημιουργούν το περιβάλλον αν θέλετε ή τις συνθήκες μέσα από τις οποίες θα γίνει η πραγματική συμπερίληψη ενός ατόμου.
Σ15. Χωρίς να γνωρίζω ακριβώς πιστεύω πως η ένταξη και η συμπερίληψη δεν έχουν μεγάλη διαφορά στην πραγματικότητα. Τώρα αυστηρά σαν έννοιες, δεν ξέρω.
Σ16. Νομίζω η ένταξη είναι το αρχικό στάδιο, αν ένα άτομο θα συμπεριλήφθη πραγματικά νομίζω κρίνεται απ' τις δυνατότητες του.
Σ17. Το δεύτερο είναι πιο ουσιαστικό νομίζω. Το πρώτο είναι περισσότερο τυπικό.
Σ18. Δεν ξέρω ακριβώς τη διαφορά σε επίπεδο εννοιών.
Σ19. Το να ενταχθείς πιστεύω είναι δικαίωμα, το να συμπεριληφθείς έχει να κάνει και με ο σύνολο. Με το σύνολο στο οποίο εντάσσεσαι, αν θα γίνεις αποδεκτός
Σ20. Η ένταξη από μόνη της δεν φτάνει. Πρέπει και να βρεις τη θέση σου σε ένα χώρο.

Για να γίνει βαθύτερα κατανοητό το πως προσδιορίζεται η έννοια της ένταξης και της συμπερίληψης εκ μέρους των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών στην έρευνα, τους ζητήθηκε να φέρουν από ένα παράδειγμα, σχετικά με το πως αντιλαμβάνονται τον όρο. Τα παραδείγματα τα οποία δόθηκαν ήταν αρκετά αναλυτικά, ωστόσο, εστίασαν περισσότερο στη διαφοροποίηση του ρόλου του ατόμου και όχι της κοινωνίας και της υποχρέωσης που έχει να μεταβληθεί για να συμπεριλάβει όλα τα άτομα:

Πίνακας 4: Παραδείγματα για τον προσδιορισμό των δύο εννοιών και των διαφορών μεταξύ τους

Σ1. Ας πούμε άλλο να ενταχθεί ένας τοξικομανής σε κάποιο πρόγραμμα άλλο να συμμετέχει ενεργά σε όλα όσα του δίνει το πρόγραμμα αυτό.
Σ2. Νομίζω ότι το να ενταχθεί κάποιος είναι απλό να συμπεριληφθεί κάποιος κάπου ίσως είναι λίγο πιο σύνθετη διαδικασία ας πούμε στο σχολείο άλλο να γραφτεί άλλο να συμμετέχεις και να διακρίνεσαι
Σ3. Με το να γίνει κάποιος μέλος ενός συνόλου είναι λίγο νομίζω ότι είναι η συμπερίληψη το να μπει κάποιος σε μία ομάδα ας πούμε είναι η ένταξη. Στην εργασία για παράδειγμα φαίνεται έντονα αυτό από το αποτέλεσμα.
Σ4. Τα παιδιά που μπαίνουν με μόρια στο πανεπιστήμιο ας πούμε. Στο πανεπιστήμιο μπορεί να ενταχθείς, αλλά το να συμπεριληφθείς ουσιαστικά θέλει προσπάθεια, διάβασμα, συμμετοχή.
Σ5. Νομίζω ότι είναι το ίδιο περίπου σε αυτές τις περιπτώσεις αλλά... ας πούμε στο σχολείο. Άλλο να πας σχολείο άλλο να είσαι καλός μαθητής ας πούμε.
Σ6. Πιστεύω αυτό που είπα και πριν ότι έχει να κάνει με την ένταξη έχει να κάνει με τη δυνατότητα που σου δίνει ένα σύστημα να συμμετέχεις κάπου. Τώρα το να είμαι κάποιος ενεργός σημαντικά και να βοηθηθεί από κάτι προϋποθέτει τη συμπερίληψη, να γίνεις κομμάτι κι εσύ. Σε κάθε περίπτωση, σχολείο, εργασία, παντού σε όλα.
Σ7. Στις σχολές ας πούμε στα πανεπιστήμια μπορείς να μεις σου δίνεται η δυνατότητα να μεις να ενταχθείς αλλά το να συμπεριληφθείς προϋποθέτει κι άλλα πράγματα, ας πούμε ένα κομμάτι είναι κοινωνικοποίηση πόσο κοινωνικός είσαι ή ένα άλλο έχει να κάνει με το πόσο ενεργός είσαι ή πόσες ευκαιρίες και ποιες σου δίνει το σύστημα
Σ8. Νομίζω ότι τώρα παραδείγματα δεν ξέρω ακριβώς, αλλά πιστεύω το να ενταχθεί κάποιος ίσως να είναι και κομμάτι των δικαιωμάτων του. Να συμπεριληφθεί νομίζω ότι ας πούμε στην εργασία το να σε συμπεριλάβουν κάπου ώστε να είσαι χρήσιμος.
Σ9. Δεν νομίζω ότι μπορώ να δώσω παραδείγματα πιστεύω στην κοινωνία, στο σχολείο, στη δουλειά σε τέτοια πράγματα
Σ10. Παραδείγματα συμμετοχής και συμπερίληψης σε κοινωνικές δράσεις ας πούμε το να συμμετέχεις κάπου, μπορείς να συμμετέχεις εντάξει, θα μεις. Το να συμπεριληφθείς πραγματικά σημαίνει να είσαι και εσύ πιο ενεργός σε κάτι, αυτό νομίζω.
Σ11. Νομίζω ότι η συμπερίληψη προϋποθέτει ενέργεια προϋποθέτει να κάνεις κάτι, δηλαδή να είσαι χρήσιμος, ας πούμε σε ένα πρόγραμμα να συμμετέχεις είναι εύκολο. Να αποδίδεις τώρα είναι άλλο. Η ένταξη εντάξει εντάσσεται σε κάτι πες ότι εντάχθηκες, ΟΚ.
Σ12. Ας πούμε σε κοινωνικό επίπεδο σε δράσεις, το να συμμετέχεις κάπου μπορεί να συμμετέχεις και με το ζόρι, το να συμπεριληφθείς προϋποθέτει να είσαι και εσύ ενεργός να είναι και η κοινωνία

<p>έτοιμοι να σε δεχτεί, τέλος πάντων αυτό το κομμάτι στο οποίο συμμετέχεις να είστε και οι δύο έτοιμοι να αποδώσετε .</p>
<p>Σ13.Ναι ας πούμε στην εκπαίδευση έχουν δικαίωμα όλοι να ενταχθούν αλλά το να συμπεριληφθούν προϋποθέτει να είναι και το εκπαιδευτικό σύστημα ώριμο προϋποθέτει να έχεις και εσύ την ωριμότητα ώστε να μπορείς να λειτουργήσεις μέσα σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα, αυτό πιστεύω είναι ένα παράδειγμα που βλέπουμε καθημερινά.</p>
<p>Σ14. Να ενταχθείς μπορεί να είναι και κομμάτι απλά του να κάνεις χρήση του δικαιώματος που σου δίνεται να ενταχθείς. Εντάξει το να συμπεριληφθείς προϋποθέτει και από σένα και από το χώρο, από την ομάδα στην οποία θα μπεις, να μπορέσετε να λειτουργήσετε από κοινού να βγει αποτέλεσμα θετικό.</p>
<p>Σ15. Η εκπαίδευση, η εργασία ή άλλες δομές, κοινωνικά ας πούμε σε αγώνες σε προσπάθειες που γίνονται μπορείς να ενταχθείς μπορείς να θέσεις τον εαυτό σου στη διάθεση ας πούμε όλου αυτού αλλά το αν θα λειτουργήσεις και πως είναι και θέμα συμπερίληψης δηλαδή να γίνεις κομμάτι αυτού που θα επιλέξεις.</p>
<p>Σ16. Ας πούμε στο πανεπιστήμιο μπορούν να μπουν άτομα με αναπηρίες που έχουν το δικαίωμα να μπουν. Τώρα το αν θα λειτουργήσουν θετικά και αν θα εξελιχθούν ακαδημαϊκά προϋποθέτει και τη δική τους προσπάθεια και την ωριμότητα του συστήματος να τους δεχτεί ισότιμα με όλους τους άλλους.</p>
<p>Σ17. Αν κάνεις χρήση νομίζω της ελευθερίας για να μπεις για παράδειγμα στα σχολεία είναι ζήτημα ένταξης το να συμπεριληφθεί είναι πάλι θέμα δικαιώματος αλλά έχει να κάνει και με το πόσο θα προσπαθήσεις εσύ και πόσο θα προσπαθήσουν οι άλλοι να σε αποδεχτούν εκεί που θα είσαι.</p>
<p>Σ18. Νομίζω ότι παντού βλέπουμε παραδείγματα συμπερίληψης η ένταξης ας πούμε στην καθημερινότητά μας στα σχολεία, στα πανεπιστήμια στην εργασία παντού, Η συμπερίληψη είναι δύσκολη, και φαίνεται και εκ του αποτελέσματος πάντα .</p>
<p>Σ19. Παράδειγμα συμμετοχής και συμπερίληψης ... Ας πούμε ότι η συμμετοχή είναι αυτό που είπαμε και πιο πάνω την συμμετοχή μπορεί να είναι απόρροια κάποιου δικαιώματος που σου δίνουν το κράτος ή ένα σύστημα ας πούμε, ενώ η συμπερίληψη θέλει και δική σου προσπάθεια είτε αυτό λέγεται σχολείο είτε λέγεται εργασία σε αυτό το επίπεδο νομίζω.</p>
<p>Σ20.Ενα παράδειγμα συμμετοχής είναι ας πούμε μπορεί ένας τοξικομανής να συμμετάσχει σε μία προσπάθεια που και για δικό του καλό αλλά και για ευρύτερο καλό. Το να συμπεριληφθεί ουσιαστικά πρέπει να δουλέψει και ο ίδιος πρέπει να δουλέψει και το σύστημα πάνω του νομίζω αυτό είναι ένα παράδειγμα που μπορώ να σκεφτώ.</p>

Έπειτα, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες κλήθηκαν να προσδιορίσουν την έννοια της ενσωμάτωσης. Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες απάντησαν πως θεωρούν ότι η έννοια της ενσωμάτωσης ορίζεται ως η δυνατότητα του να γίνεται κανείς ένα με κάτι, να εντάσσεται πλήρως, να γίνεται μέρος μίας κατάστασης, αλλά και με το να συνδέεται κανείς ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι μίας ομάδας:

Πίνακας 5: Ορισμός της έννοιας της ενσωμάτωσης

<p>Σ1. Είναι πιστεύω ενσωμάτωσης όταν γίνεσαι ένα με κάτι.</p>
--

Σ2. Νομίζω πως έχει να κάνει με το να εντάσσει 100% σε κάτι ή κάπου.
Σ3. Η έννοια της ενσωμάτωσης έχει να κάνει με το να γίνει μέρος μιας κατάστασης αυτό νομίζω είναι
Σ4. Ενσωμάτωση είναι όταν δύο πράγματα γίνονται ένα.
Σ5. Νομίζω ότι ενσωμάτωση είναι όταν γίνει 100% μέρος μιας κατάστασης ενός σώματος ενός οργανισμού κατά τέτοιο.
Σ6. Τον ακριβή όρο δεν ξέρω αν μπορώ να τον δώσω αλλά είναι όταν ενώνονται δύο πράγματα, ενσωματώνονται αυτό που λέει η λέξη
Σ7. Νομίζω ότι τώρα δεν ξέρω ακριβώς πώς είναι αλλά νομίζω ότι είναι όταν ενώνονται δύο πράγματα όταν κάτι γίνεται ένα με κάτι άλλο.
Σ8. Ενσωμάτωση νομίζω είναι όταν δύο πράγματα γίνονται ένα.
Σ9. Ενσωμάτωση δεν γνωρίζω ακριβώς τον ορισμό της ενσωμάτωσης δεν νομίζω ότι μπορώ να τον δώσω.
Σ10. Ενσωμάτωση είναι όταν κάτι ενώνεται με ένα ή περισσότερα πράγματα και αποτελούν πλέον ένα πράγμα αυτό νομίζω
Σ11. Νομίζω πως ενσωμάτωση είναι η ένωση
Σ12. Πιστεύω πως σημαίνει χωρίς να είμαι απόλυτα σίγουρη την ένωση
Σ13. Αυτό που λέει η λέξη η ένωση, η σύνδεση ενσωμάτωση, να γίνει μέρος σε κάτι ενσωματώνεται
Σ14. Δεν είμαι σίγουρος ποια είναι η έννοια η ορισμός ας πούμε αλλά η ένωση νομίζω, μια ένωση
Σ15. Ακριβώς τον ορισμό δεν μπορώ να τον δώσω της ενσωμάτωσης νομίζω ότι είναι αυτό που λέει η λέξη η σύνδεση ή ένωση
Σ16. Νομίζω ότι είναι αυτό που λέει και η λέξη η ένωση νομίζω δύο στοιχείων ή και περισσότερων
Σ17. Ο ορισμός της ενσωμάτωσης νομίζω ότι έχει να κάνει με την ένωση κάποιων πραγμάτων ενσωματώνεις κάτι κάπου να γίνει μέρος κομμάτι κάποιου συνόλου.
Σ18. Ίσως το να γίνει αναπόσπαστο κομμάτι να γίνει ένα με κάποιους άλλους
Σ19. Δεν ξέρω ακριβώς τον όρο δεν τον ξέρω αυτό νομίζω αυτό που λέει και η λέξη ενσωμάτωση η ένωση, αυτό.
Σ20. Νομίζω πως έχει να κάνει με την σύνδεση σε ένα σώμα περισσότερων πραγμάτων ή ανθρώπων.

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες κλήθηκαν να αναγνωρίσουν ορισμένες μορφές ένταξης τις οποίες γνωρίζουν. Αναφέρθηκαν κυρίως άτομα με αναπηρίες και περιπτώσεις ένταξης όπως για παράδειγμα στο σχολείο αλλά και στην εργασία. Παρ' όλα αυτά, αναφέρθηκαν και περιπτώσεις άλλων ευαίσθητων και ευάλωτων ομάδων, όπως άτομα που έχουν αποφυλακιστεί ή άτομα τοξικοεξαρτώμενα, γεγονός που δείχνει ότι οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται την έννοια της ένταξης με έναν ευρύτερο τρόπο:

Πίνακας 6: Μορφές ένταξης

Σ1. Το να ενταχθεί ένας άνθρωπος που βγαίνει από τη φυλακή για παράδειγμα στην κοινωνία στο κοινωνικό σύνολο
Σ2 Το να ενταχθεί ένα παιδί με κινητικά προβλήματα στο σχολικό περιβάλλον για παράδειγμα είναι μία μορφή ένταξης
Σ3 Η ένταξη στο εργασιακό περιβάλλον να μπορέσει ένας άνθρωπος με τα όποια προβλήματα να μπει στην εργασία, στην αγορά εργασίας
Σ4 Η ένταξη ατόμων με ειδικές ανάγκες για παράδειγμα σε εργασίες εργασιακούς χώρους
Σ5 Να ενταχθούν παιδιά με προβλήματα ή κινητικά ή άλλα ας πούμε στην εκπαίδευση στην εργασία αργότερα νομίζω αυτές είναι μορφές ένταξης
Σ6 Να ενταχθούν οι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν προβλήματα κινητικά η νοητική στέρηση ή οτιδήποτε τέτοιο σε μορφές εκπαίδευσης σχολεία σχολές σε προγράμματα σε δραστηριότητες
Σ7 Η ένταξη ανθρώπων που χρήζουν βοήθειας σε δομές που θα τους βοηθήσουν είτε είναι υγείας είτε είναι εκπαίδευση αυτό μπορώ να σκεφτώ
Σ8 Ένταξη ανθρώπων ας πούμε με ειδικές ανάγκες ή τοξικομανών σε δομές που θα τους βοηθήσουν να ζήσουν καλύτερα ή ποιοτικότερα ίσως υπό άλλες συνθήκες
Σ9 Νομίζω ότι το να ενταχθεί κάποιος σε χώρους που θα τον βοηθήσουν να ζεις καλύτερα ή μέσα από την εκπαίδευση είτε μέσα από την εργασία μέσα από τον αθλητισμό την παιδεία την εκπαίδευση την εξειδίκευση. Για παράδειγμα των παιδιών με ειδικές ανάγκες οι ειδικά σχολεία ίσως με καθηγητές που θα μπορούσαν να τους βοηθήσουν περισσότερο να εξελιχθούμε αναπτυχθούν καλύτερα
Σ10 Η ένταξη ανθρώπων με προβλήματα, στην εργασία, εργασιακό περιβάλλον δηλαδή άνθρωποι αντιμετωπίζουν προβλήματα είτε αυτά λέγονται αναπηρία, τοξικομανία ή τέτοια πράγματα να μπορέσουν να δουλέψουν να μπορέσουν να είναι χρήσιμη να είναι παραγωγική
Σ11 Νομίζω πως η ένταξη σε στην εκπαίδευση κυρίως είναι ένα παράδειγμα όλοι οι άνθρωποι με μικρότερα ή μεγαλύτερα προβλήματα χρειάζονται εκπαίδευση χρειάζονται μόρφωση χρειάζονται παιδεία χρειάζονται εξειδίκευση, μια ειδικότητα
Σ12 Νομίζω μια μορφή είναι η ένταξη ανθρώπων για παράδειγμα με κινητικά προβλήματα σε χώρους που θα τους βοηθήσουν να λειτουργούν καλύτερα το σώμα τους κατ'επέκταση την ψυχολογία τους την κινητικότητα τους
Σ13 Νομίζω πως η ένταξη στην εκπαίδευση κυρίως και στην εργασία είναι δύο παραδείγματα και δύο ζητούμενα
Σ14 Πιστεύω πως η ένταξη σε εργασιακό περιβάλλον περισσότερο δηλαδή να έχουν δυνατότητα να εργαστούν να δουλέψουν κάποιοι άνθρωποι με τα όποια προβλήματα είτε αυτά είναι αναπηρίες ίσως οι ψυχικής νόσου δεν ξέρω ακριβώς αλλά νομίζω αυτό είναι αυτό θα σκεφτόμουν
Σ15 Νομίζω ότι η ένταξη σε εργασιακό περιβάλλον είναι κάτι που μπορώ να σκεφτώ έτσι τώρα πρόχειρα
Σ16 Πιστεύω ότι η ένταξη στην εκπαίδευση είναι η αρχή των πάντων και εκεί θα αναφερθώ περισσότερο.
Σ17 Το σχολείο είναι η αρχή και μετά η εργασία νομίζω όποιο κι αν είναι το πρόβλημα ή όποιο

και είναι η αφετηρία ας πούμε τη συζήτησης, νομίζω ότι το να ενταχθούν οι άνθρωποι στο σχολικό περιβάλλον και στο εργασιακό περιβάλλον είναι τα ζητούμενα
Σ18 Ε τώρα τα μόνο μπορεί να σκεφτώ είναι ίσως το σχολείο και η και η εργασία η δουλειά
Σ19 Κοιτάζτε νομίζω πως η εργασία είναι το σημαντικότερο που μπορεί να ενταχθεί κάποιος που αντιμετωπίζει προβλήματα ας πούμε. Μέσα από την εργασία, να λειτουργήσει δηλαδή η εργασία και σαν κομμάτι της θεραπείας για παράδειγμα
Σ20. Νομίζω με αυτό που γίνεται στα ειδικά σχολεία δεν ξέρω πώς λέγονται ακριβώς που εντάσσονται παιδιά με ειδικές ανάγκες σε σχολικό περιβάλλον ας πούμε και μπαίνουν σε χώρο που πρέπει να λειτουργούν ανάλογα και να αναπτύσσονται

Έπειτα, τα άτομα τα οποία συμμετείχαν στην έρευνα κλήθηκαν να αναφέρουν ορισμένες μορφές συμπερίληψης που γνωρίζουν. Παρατηρήθηκε ότι αναφέρθηκαν αντίστοιχα παραδείγματα με τα παραδείγματα ένταξης τα οποία δόθηκαν, ωστόσο, περιγράφηκε ένας πιο ενεργός ρόλος για τους συμμετέχοντες, γεγονός που ενισχύει το επιχείρημα ότι οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες δεν κατανοούν απόλυτα την διαφορά μεταξύ των δύο εννοιών:

Πίνακας 7: Μορφές συμπερίληψης

Σ1. Ας πούμε οι τοξικομανείς που είναι σε απεξάρτηση και συμμετέχουν δράσεις
Σ2. Οι ομάδες εργασίας που δημιουργούνται και λειτουργούν μέσα σε δομές που βοηθούν ανθρώπου με διάφορα προβλήματα όπως ΑΜΕΑ ας πούμε.
Σ3. Τα σχολεία ειδικής αγωγής ας πούμε. Η προσπάθεια μαθητών και εκπαιδευτικών να λειτουργήσουν από κοινού.
Σ4. Ακριβώς δεν ξέρω αλλά ας πούμε στις αναδασώσεις που συμμετέχουν σε ομάδες και ΑΜΕΑ ή τοξικομανείς κτλ
Σ5. Συγκεκριμένα δεν γνωρίζω κάποια περίπτωση αλλά ας πούμε τις δράσεις στις οποίες συμμετέχουν ενεργά και ΑΜΕΑ.
Σ6. Στο δημόσιο ας πούμε το γεγονός πως γίνονται δεκτά και ΑΜΕΑ και εργάζονται κανονικά όπως όλοι.
Σ7. Οι Παραολυμπιακοί αγώνες είναι νομίζω. Οι αθλητές με ειδικές ανάγκες έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν σε μια διοργάνωση αθλητική.
Σ8. Οι δημόσιες υπηρεσίες στις οποίες εργάζονται και άνθρωποι με ιδιικές ανάγκες .
Σ9. Στα εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων που γίνονται πια δεκτά και διαπρέπουν και άτομα με διάφορα προβλήματα, ΑΜΕΑ κτλ
Σ10. Νομίζω η συμπερίληψη έχει να κάνει με το δικαίωμα του καθενός να συμμετέχει σε ότι θέλει και να κάνει χρήση αυτού του δικαιώματος. Οπότε σε ότι καλύπτει ο νόμος εκπαίδευση, εργασία, αθλητισμό... σε όλα αυτά!
Σ11. Τα ΑΜΕΑ που εργάζονται σε πολλές περιπτώσεις κανονικά πια και δεν είναι απομονωμένα και αποκλεισμένα είναι ένα παράδειγμα νομίζω.
Σ12. Η δουλειά που κάνουν τα ιδικά σχολεία ας πούμε με τα παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι ένα παράδειγμα.

Σ13. Οι δράσεις των εξαρτημένων ανθρώπων και κοινωνικά και σε επίπεδο εργασίας ας πούμε.
Σ14. Συγκεκριμένα δεν μπορώ να πω αλλά όλες αυτές οι περιπτώσεις ΑΜΕΑ ας πούμε που σπουδάζου, δουλεύουν και ζουν κανονικά.
Σ15. Η δυνατότητα που δίνεται σε άτομα με ιδιές ανάγκες να μορφωθούν να σπουδάσουν να εργαστούν κανονικά είναι ένα παράδειγμα.
Σ16. Οι δράσεις των ανθρώπων είτε αυτοί είναι απεξαρτημένοι είτε ΑΜΕΑ είτε άστεγοι είτε μέσα από δομές και θεσμούς να λειτουργήσουν κανονικά αν επιτρέπεται ο όρος είναι τέτοια παραδείγματα.
Σ17. Συγκεκριμένα δεν ξέρω κάποιο παράδειγμα, ας πούμε τα σχολεία ιδικής αγωγής.
Σ18. Τα ιδικά σχολεία που βοηθούν τα παιδιά με ιδιές ανάγκες να ενταθούν στην κοινωνία όσο αυτό είναι δυνατόν.
Σ19. Τα σχολεία ιδικής αγωγής και η δουλειά που κάνουν εκεί εκπαιδευτικοί και μαθητές είναι μια περίπτωση
Σ20. Οι αθλητές με κινητικά ή άλλα προβλήματα που φτάνουν μέχρι να γίνουν παραολυμπιονίκες ας πούμε

3.2. Πρόσβαση – Προσβασιμότητα & Προϋποθέσεις Συμπερίληψης

Περνώντας στην έννοια της προσβασιμότητας, οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να ορίσουν αρχικά τον όρο προσβασιμότητα. Με βάση τις απαντήσεις οι οποίες δόθηκαν, κατανοούν την προσβασιμότητα ως την ευκολία και τις δυνατότητες που παρέχει το κράτος ή και η τοπική αυτοδιοίκηση στα άτομα. Ακόμη, για κάποιους από τους συμμετέχοντες η έννοια της προσβασιμότητας συνδέθηκε με την έννοια της πρόσβασης και φάνηκε ότι οι δύο έννοιες δεν διακρίνονται απόλυτα στην αντίληψη πολλών από τους συμμετέχοντες:

Πίνακας 8: Ορισμός της έννοιας προσβασιμότητα

Σ1. Προσβασιμότητα είναι η ευκολία που παρέχει μία χώρα ή ένας δήμος ας πούμε, ανάλογα, σε άτομα με αναπηρίες να έχουν πρόσβαση σε χώρους και παροχές
Σ2. Προσβασιμότητα είναι ευκολία του να έχεις πρόσβαση σε κάποια πράγματα σε κάποιες παροχές σε κάποια μέρη όπως ένα μουσείο ή σε μία υπηρεσία
Σ3 Νομίζω πως προσβασιμότητα είναι η ευκολία που σου παρέχει ένα κτίριο στο να το χρησιμοποιήσεις παρά τα όποιος προβλήματα μπορεί να έχεις.
Σ4 Η προσβασιμότητα νομίζω πως είναι αυτό με τις ράμπες στους δρόμους, διαβάσεις των πεζών ή ευκολίες σε σκάλες σε υπηρεσίες και τα λοιπά και εκτός αυτού και άλλα πράγματα που ουσιαστικότερα βοηθάνε ανθρώπους με δυσκολίες
Σ5 Νομίζω ότι προσβασιμότητα είναι αυτό η βοήθεια που σου δίνει το κράτος στο να έχεις πρόσβαση υποδομές υπηρεσίες στους δρόμους σε κτίρια σε οτιδήποτε
Σ6 Προσβασιμότητα είναι αυτό, η βοήθεια που σου δίνει μία χώρα έναν το κράτος ώστε να συμμετέχεις ισότιμα σε όλα. Να μη σε δυσκολεύει στη μετακίνησή σου στην εκπαίδευσή σου. Προσβασιμότητα νομίζω πως είναι η ευκολία που σου δίνει ή που πρέπει να σου δίνει το κράτος

<p>ώστε να συμμετέχεις σε όλα ισότιμα με άλλους ανθρώπους ανεξάρτητα με το με το ποιο πρόβλημα αντιμετωπίζει αν αντιμετωπίζεις κάποιο πρόβλημα</p>
<p>Σ7 Νομίζω ότι προσβασιμότητα είναι αυτό η μπάρες η ράμπες που βάζουνε για τους ανθρώπους με αναπηρίες. Η δυνατότητα να μετακινούνται εύκολα άνετα να έχουν πρόσβαση σε σχολεία νοσοκομεία όλα αυτά είναι κομμάτι της προσβασιμότητας</p>
<p>Σ8 Νομίζω πως η προσβασιμότητα ορίζεται από την δυνατότητα από την ευκολία που σου δίνει ένα σύστημα να συμμετέχεις να είσαι κομμάτι ισότιμο με όλους τους άλλους έχει να κάνει με κτίρια δρόμους η ακόμη και ηλεκτρονικά μέσα να σου δίνει τη δυνατότητα να τα χρησιμοποιήσεις</p>
<p>Σ9 Προσβασιμότητα είναι ακριβώς αυτό η ευκολία που σου παρέχεται αν έχεις κάποιο πρόβλημα το πρόβλημα αυτό να μη γίνεται τροχοπέδη στο να λειτουργήσεις κανονικά και ισότιμα με όλους τους υπόλοιπους ανθρώπους</p>
<p>Σ10 Πιστεύω πως η προσβασιμότητα είναι και η ευκολία που πρέπει να σου παρέχει το κράτος όταν αντιμετωπίζεις κάποιο πρόβλημα κινητικό η άλλο στο να είσαι ισότιμος σε όλα με όλους τους άλλους τη δουλειά σου στις εκπαίδευσή σου σε στην υγεία στη πρόσβαση σε όλα</p>
<p>Σ11 Νομίζω ότι η προσβασιμότητα αναφέρεται στο σε όλα αυτά που κάνουν τη ζωή των ανθρώπων με αναπηρίες όποιες κι αν είναι αυτές ή δυσκολίες να λειτουργούν ισότιμα από το σχολείο το δημοτικό η αργότερα στην εκπαίδευση του στην εξειδίκευσή τους δεν υγεία στο σε όλα στην μετακίνησή τους οτιδήποτε είναι κομμάτι της δημοκρατίας και η προσβασιμότητα</p>
<p>Σ12 Πιστεύω πως προσβασιμότητα έχει να κάνει με το με το να σου δίνεται ελεύθερα η δυνατότητα να συμμετέχεις να μη σου μπαίνουνε εμπόδια και μπορεί να είναι φυσικά εμπόδια μπορεί να είναι και άλλα εμπόδια που βλέπει ένας άνθρωπος με δυσκολίες στην καθημερινότητά του</p>
<p>Σ13 Η προσβασιμότητα ορίζεται από όλα αυτά τα μέσα που σου δίνονται πια ώστε να συμμετέχεις ισότιμα και χωρίς να σε φρενάρει κάτι σε όλα. Στην εκπαίδευση στην υγεία στη διασκέδαση στην μόρφωση σε όλα</p>
<p>Σ14 Η προσβασιμότητα είναι η δυνατότητα που σου δίνει το κράτος ελεύθερα να κάνεις ό, τι θέλεις είτε αυτό είναι εκπαίδευση παιδεία μόρφωση διασκέδαση ή να κινηθείς άνετα όπως όλοι οι άλλοι άνθρωποι που δεν αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που πιθανόν να αντιμετωπίζεις εσύ</p>
<p>Σ15 Νομίζω ότι προσβασιμότητα τώρα ειδικά με την με την άνοδο αυτή της τεχνολογίας γίνεται πιο εύκολη. Είναι η δυνατότητα αυτή που πρέπει να σου δίνει το κράτος να συμμετέχει ενεργά και χωρίς να σε εμποδίζει τίποτα σε ότι θες</p>
<p>Σ16 Θεωρώ πως προσβασιμότητα έχει να κάνει με τα όλα αυτά τα βοηθήματα που δίνονται σε ανθρώπους με προβλήματα κινητικά η άλλα για να για να λειτουργούν ισότιμα με όλους εμάς τους υπόλοιπους</p>
<p>Σ17 Η προσβασιμότητα έχει να κάνει με όλα αυτά τα μέσα που παρέχονται στους ανθρώπους με προβλήματα κινητικά η άλλα ώστε να μπορούν να λειτουργούν κανονικά μες στην καθημερινότητά τους είναι η ράμπα που θα χρησιμοποιήσει ένας άνθρωπος με αμαξίδιο ή ξέρω γω οι ειδικές θέσεις τα λεωφορεία η προγράμματα υπολογιστών ώστε να μπορούν να τους χρησιμοποιήσουν και οι άνθρωποι με προβλήματα</p>
<p>Σ18 Η προσβασιμότητα είναι αυτό το δικαίωμα που έχει κάποιος με προβλήματα κινητικά η νοητική στέρηση οτιδήποτε άλλο να του δίνετε η δυνατότητα ανεμπόδιστα να συμμετέχει και να είναι μέρος της κοινωνίας μας</p>

Σ19 Νομίζω η προσβασιμότητα ορίζεται από όλα αυτά τα πράγματα που κάνει το κράτος για να βοηθήσει, τουλάχιστον τα εξελεγμένα κράτη να βοηθήσουν τους ανθρώπους που του αντιμετωπίζουν προβλήματα αυτά που τους παρέχουν με την έννοια του της πρόσβασης να μπει σε ένα κτίριο να χρησιμοποιήσεις ένα μέσο ένα μεταφορικό μέσο ή οτιδήποτε τέτοιο

Σ20 Εγώ πιστεύω πως προσβασιμότητα είναι αυτό που λέει η λέξη να σου επιτρέπεται να έχεις πρόσβαση δηλαδή να σου κάνει την πρόσβαση σε όλα εύκολη είτε αυτό είναι μία υπηρεσία είτε είναι μία δομή είτε είναι ξέρω γω ένα νοσοκομείο ή περίθαλψη γενικά όλα αυτά

Στη συνέχεια, για να εντοπιστεί αν η διάκριση των δύο εννοιών είναι απόλυτα κατανοητή, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να ορίσουν τον όρο πρόσβαση, την οποία όρισαν ως τη δυνατότητα εισόδου, πρόσβασης, χρήσης υπηρεσίας, πρόσβασης σε αγαθά και την άρση εμποδίων:

Πίνακας 9: Ορισμός της έννοιας πρόσβαση

Σ1 Νομίζω είναι η δυνατότητα που σου δίνεται να μπεις κάπου.
Σ2. Το δικαίωμα που έχεις να εισέλθεις κάπου.
Σ3. Η ευκαιρία ή το δικαίωμα της πρόσβασης που λέμε.
Σ4. Δεν ξέρω ακριβώς τον ορισμό αλλά νομίζω είναι η δυνατότητα που έχεις να κάνεις κάτι που θες.
Σ5. Είναι η ευκαιρία που έχεις να κάνεις κάτι, ας πούμε να πας σε ένα νοσοκομείο
Σ6. Το δικαίωμα να κάνεις χρήση μιας υπηρεσίας ας πούμε.
Σ7. Η δυνατότητα να έχεις πρόσβαση σε αγαθά ή υπηρεσίες.
Σ8. Το δικαίωμα να κάνεις χρήση μέσων ή πόρων ας πούμε.
Σ9. Η δυνατότητα που σου δίνεται να έχεις πρόσβαση σε αγαθά ή υπηρεσίες.
Σ10. Η πρόσβαση είναι δικαίωμα
Σ11. Η ευκαιρία που έχει κάποιος να κάνει κάτι νομίζω, αυτό θα έδινε ως ορισμό.
Σ12. Το δικαίωμα το καθενός μας να κάνουμε χρήση σε υπηρεσίες και αγαθά ως ίσοι.
Σ13. Το να κάνεις κάτι που θες ανεμπόδιστα
Σ14. Τη δυνατότητα που σου δίνεται να κάνεις ότι θέλεις χωρίς εμπόδια;
Σ15. Το δικαίωμα σου να μην σου μπαίνουν εμπόδια σε παροχές, αγαθά ή υπηρεσίες νομίζω
Σ16. Τη δυνατότητα να κάνεις χρήση σε υπηρεσίες κτλ.
Σ17. Αυτό που λέει η λέξη το να μην έχεις εμπόδια ουσιαστικά σε κάτι που θες να κάνεις
Σ18. Οι ευκαιρίες που σου δίνονται να κάνεις κάτι που θες μέσα στα πλαίσια της κοινωνίας χωρίς εμπόδια;
Σ19. Η ευκαιρία να κάνεις ότι θες ανεμπόδιστος από κάποιους παράγοντες
Σ20. Το δικαίωμα να χρησιμοποιείς αγαθά και παροχές.

Προχωρώντας, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με τις έννοιες της πρόσβασης και της προσβασιμότητας αλλά και τον τρόπο με τον οποίο τις διακρίνουν. Όπως διαπιστώθηκε αρκετοί από τους συμμετέχοντες έχουν σαφέστερη κατανόηση της διάκρισης των δύο αυτών εννοιών, αν και ορισμένοι εξ αυτών, απάντησαν με τρόπο που δεν συνάδει με τους επιστημονικά αποδεκτούς ορισμούς, δίνοντας ότι αντιλαμβάνονται τις έρευνες περισσότερο με ένα δικό τους τρόπο, ταυτίζοντας για παράδειγμα την μία έννοια με το δικαίωμα και την ελευθερία πρόσβασης και τον δεύτερο με τις υποδομές. Διαπιστώνεται ότι η διάκριση είναι αντιληπτή, αλλά δεν υπάρχει πλήρης και σε βάθος κατανόηση των εννοιών.

Πίνακας 10: Διάκριση πρόσβασης και προσβασιμότητας

Σ1 Νομίζω η πρόσβαση είναι η δυνατότητα που σου δίνεται να μπεις στο πανεπιστήμιο όντας ΑΜΕΑ ας πούμε, το αν θα μπορέσεις όντως να μπεις στο χώρο τη μέρα που θα πας έχει να κάνει με το επίπεδο προσβασιμότητας.
Σ2. Το ένα είναι δικαίωμα ή ελευθερία αν θέλετε το άλλο έχει να κάνει με έργα και υποδομές που βοηθάνε.
Σ3. Νομίζω το δεύτερο η προσβασιμότητα έχει να κάνει με το θέμα της πρόσβασης σε πιο πρακτικό επίπεδο.
Σ4. Το ένα είναι πιο θεωρητικό, το άλλο έχει να κάνει με την πρακτική εφαρμογή ας πούμε.
Σ5. Η πρόσβαση είναι πιστεύω πιο «γενική» σαν έννοια, η προσβασιμότητα έχει μέσα και την εφαρμογή.
Σ6. Η προσβασιμότητα είναι αυτό που ζει ένας άνθρωπος καθημερινά, σε επίπεδο πρακτικότητας αν θέλετε η πρόσβαση είναι πιο πολύ σε επίπεδο θεωρητικής συζήτησης.
Σ7. Πιστεύω πως τα διαχωρίζει η εφαρμογή των όσων λέγονται όταν μιλάμε για «πρόσβαση», η προσβασιμότητα έχει να κάνει με την είσοδο της θεωρίας στην πράξη.
Σ8. Είναι ο διαχωρισμός θεωρίας και πράξης πιστεύω. Η προσβασιμότητα έχει να κάνει με πρακτικά ζητήματα.
Σ9. Το ένα έχει να κάνει με το δικαίωμα σου να μπορείς να μπεις ως ΑΜΕΑ σε ένα δημόσιο κτίριο το άλλο με το πώς θα μπεις.
Σ10. Είναι στην ουσία η θεωρία και η πράξη, Έτσι το βλέπω εγώ.
Σ11. Είναι αυτό που λέμε άλλο να σου επιτρέπει το κράτος να οδηγείς αυτοκίνητο κι ας έχεις ειδικές ανάγκες κι άλλο να σου παρέχει και θέσεις παρκινγκ να σε βοηθήσει. Το δεύτερο είναι θέμα «προσβασιμότητας»
Σ12. Η διαφορά τους νομίζω έχει να κάνει με το ότι η πρόσβαση είναι σε επίπεδο δικαιωμάτων και ελευθεριών ενώ η προσβασιμότητα χρησιμοποιείται σε πιο πρακτικό επίπεδο.
Σ13. Η πρόσβαση ως λέξη αφορά συζητήσεις πιο θεωρητικές, όταν φτάνουμε στην εφαρμογή όσων συζητάμε μπαίνει και η «προσβασιμότητα»
Σ14. Είναι η διαφορά πράξης και θεωρίας νομίζω.
Σ15. Το ένα έχει να κάνει με τη θεωρητική συζήτηση το άλλο με την εφαρμογή στην καθημερινότητα. Έτσι το βλέπω εγώ.

Σ16. Η προσβασιμότητα έχει να κάνει με το πώς σε βοηθάει ας πούμε το κράτος καθημερινά στη ζωή σου. Πως σου κάνει τη ζωή πιο εύκολη ας πούμε στο δρόμο ή στα κτίρια. Η πρόσβαση είναι πιο πολύ σε επίπεδο δικαιωμάτων κτλ
Σ17. Είναι πιστεύω η διαφορά ανάμεσα σε θεωρία/ιδέα και πράξη. Η προσβασιμότητα είναι κάτι που βλέπουμε στην πράξη.
Σ18 Είναι αυτό που λέμε πως έχεις το δικαίωμα να πας σχολείο με το αναπηρικό σου καροτσάκι αλλά αν δεν έχεις ράμπα να μπει μέσα πως θα πας; Αυτή είναι η διαφορά της πρόσβασης από την προσβασιμότητα.
Σ19. Για παράδειγμα σου επιτρέπει το σύστημα να κίνησε ελεύθερα όπως όλοι σε επίπεδο «πρόσβασης» αλλά αν δεν μπορείς να περάσεις από τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα μπροστά στις ράμπες για ΑΜΕΑ είναι πρόβλημα προσβασιμότητας
Σ20. Είναι η διαφορά νομίζω ανάμεσα σε θεωρία και πρακτική εφαρμογή σε κάτι.

Αμέσως μετά, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σχετικά με το αν θεωρούν ότι η κοινωνία στην οποία ζουν προωθεί την αυτονομία ως προϋπόθεση για τη συμπερίληψη. Γενικότερα, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων φάνηκαν να ποικίλουν με ορισμένους από τους συμμετέχοντες να θεωρούν πως η κοινωνία προωθεί την αυτονομία, αλλά με τους περισσότερους να τονίζουν πως στη σύγχρονη κοινωνία δεν είναι αντιληπτή η ανάγκη των ΑμεΑ για αυτονομία, με αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις να μη γίνονται ενέργειες για την ενίσχυσή της. Μάλιστα, πολλοί από τους συμμετέχοντες, έδειξαν να μην αντιλαμβάνονται τη σύνδεση.

Πίνακας 11: Η έννοια της αυτονομίας

Σ1. Ναι νομίζω πως το κάνει αυτό η κοινωνία μας.
Σ2. Αν και η αυτονομία σε κάποιες περιπτώσεις δεν είναι εύκολο να υπάρξει η κοινωνία μας όντως το θέτει ως όρο αν θέλετε για την συμπερίληψη.
Σ3 Δεν νομίζω πως οι γνώσεις μου στο θέμα φτάνουν σε τόσο υψηλό επίπεδο άστε να μπορώ να απαντήσω σε αυτό.
Σ4. Νομίζω πως προσπαθεί να το κάνει αυτό με την αυτονομία αλλά δεν είναι πάντα εύκολο αυτό οπότε όντως φρενάρει την συμπερίληψη.
Σ5. Η αυτονομία των ΑΜΕΑ στην Ελλάδα είναι δύσκολο να επιτευχθεί για πολλούς λόγους και πρέπει να βρεθεί τρόπος να φέρουμε στα μέτρα μας νομίζω ώστε να λειτουργεί θετικότερα όλο αυτό.
Σ6. Δεν ξέρω πως λειτουργεί αυτό με την αυτονομία και την συμπερίληψη οπότε δεν θα εκφέρω γνώμη.
Σ7. Το περί αυτονομίας των ανθρώπων με προβλήματα στην Ελλάδα είναι μια συζήτηση που πρέπει να γίνει κι σε κοινωνικό επίπεδο αλλά δεν νομίζω ότι επηρεάζει την συμπερίληψη.
Σ8. Το αν ένας νέος ΑΜΕΑ μένει με τους γονείς του στα 25-30 του δεν νομίζω πως θα τον εμποδίσει να ενταχθεί και να λειτουργήσει στην εργασία του.
Σ9. Δεν νομίζω. Ούτος ή άλλως στην Ελλάδα οι άνθρωποι μένουμε με τις οικογένειες μας μέχρι

μεγαλύτερη ηλικία σε σχέση πάντα με τον ευρωπαϊκό ή δυτικό μέσο όρο.
Σ10. Η αυτονομία πρέπει να είναι ζητούμενο αλλά δεν πρέπει να συνδέεται με την συμπερίληψη. Η κοινωνία μας δεν ξέρω πως το προσεγγίζει
Σ11. Ασχετο το ένα με το άλλο και νομίζω πως η κοινωνία το καταλαβαίνει και το αποδέχεται.
Σ12. Το ποιος θα πάει στο γραφείο η στη σχολή ένα φοιτητής η ένα εργαζόμενος ΑΜΕΑ δεν νομίζω πως αφορά ή πρέπει να αφορά την κοινωνία. Το θέμα είναι να είναι ανεξάρτητος και παραγωγικός άνθρωπος
Σ13. Δεν νομίζω πως η κοινωνία μας είναι τόσο ώριμη στο θέμα αυτό που να έχει και άποψη σχετικά με το θέμα αυτό.
Σ14. Δε ξέρω πως λειτουργεί η κοινωνία μας σε αυτό το θέμα, δεν έχω συζητήσει ποτέ κάτι σχετικό με κάποιον για να γνωρίζω.
Σ15. Δεν νομίζω πως η αυτονομία είναι ζητούμενο για την συμπερίληψη. Δηλαδή να πρέπει να ζεις μόνος σου στο σπίτι για να μπορέσεις να δουλέψεις σε τράπεζα αν είσαι κωφάλαος;
Σ16 Πιστεύω πως και η κοινωνία καταλαβαίνει πως η αυτονομία και η συμπερίληψη δεν πρέπει να συνδέονται όταν φτάνουμε σε πρακτικά ζητήματα όπως το αν ένας άνθρωπος θα σπουδάσει ή θα εργαστεί...
Σ17. Δεν νομίζω πως το κάνει αυτό η κοινωνία μας, και θα ήταν και κόντρα στα μεσογειακά δεδομένα ζωής αν θέλετε. Οι οικογενειακοί δεσμοί στο νότο της Ευρώπης είναι τέτοιοι που δεν ευνοούν την ανάπτυξη αυτονομίας γενικά.
Σ18. Η αυτονομία θα πρέπει να είναι ζητούμενο για την καλή ζωή των ΑΜΕΑ ας πούμε αλλά όχι προϋπόθεση για την συμπερίληψη.
Σ19. Το αν ένα τυφλό φοιτητή θα τον πάει ο πατέρας του με το αυτοκίνητο στη σχολή δεν νομίζω πως αποτελεί εμπόδιο για τη συμπερίληψη του στο ακαδημαϊκό περιβάλλον.
Σ20 Όχι δεν νομίζω πως συνδέει αυτά τα δυο η κοινωνία μας

Έπειτα, διερευνήθηκε το αν η κοινωνία στην οποία ζουν οι συμμετέχοντες προωθεί την μεταχείριση επί ίσοις όροις ως προϋπόθεση για τη συμπερίληψη, σύμφωνα με τις απόψεις των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών στην έρευνα. Από τις απαντήσεις οι οποίες δόθηκαν εκ μέρους των συμμετεχόντων, διαπιστώθηκε πως γενικότερα είτε δεν γνωρίζουν είτε θεωρούν ότι η κοινωνία δεν έχει την ωριμότητα και την ετοιμότητα να πραγματευτεί ένα τόσο σοβαρό ζήτημα, τονίζοντας πως αναγκαία είναι η εκπαίδευση που θα βοηθήσει τα άτομα να κατανοήσουν τη σημασία της συμπερίληψης των ΑμεΑ αλλά και της αντιμετώπισης επί ίσοις όροις.

Πίνακας 12: Αντιμετώπιση επί ίσοις όροις και συμπερίληψη

Σ1 Δεν ξέρω αν το κάνει αλλά σίγουρα θα έπρεπε.
Σ2. Δεδομένου του ότι δεν υπάρχει ουσιαστική ισονομία θα έπρεπε η ανάπτυξη της να είναι πρωταρχικός στόχος.
Σ3. Δεν νομίζω πως η κοινωνία μας είναι αρκετά εκπαιδευμένη για να προσεγγίσει τέτοια θέματα ακόμη. Θα πρέπει να δουλέψουμε πρώτα απ' όλα την εκπαίδευση.

Σ4. Δεν πιστεύω πως το κάνει αν και θα έπρεπε να το κάνει με μεγαλύτερη προσπάθεια το να αποκτήσουμε ισονομία.
Σ5. Η ανισότητα είναι όντως πρόβλημα της κοινωνίας μας που φαίνεται και στο πως αντιμετωπίζει τα ΑΜΕΑ
Σ6. Δεν ξέρω για την συμπερίληψη αλλά από πλευράς ισονομίας το σύστημα μας πάσχει σοβαρά και κατ'επέκταση και η κοινωνία μας.
Σ7. Δεν νομίζω πως η κοινωνίας μας νοιάζεται τόσο για το θέμα που να εμβαθύνει τόσο σε επίπεδο σκέψεις.
Σ8. Η κοινωνία μας δυστυχώς δεν νοιάζεται τόσο για το θέμα αυτό παρά μόνο όταν κατά μονάδα, στον καθένα μας ξεχωριστά κάποιο τέτοιο πρόβλημα μας χτυπήσει την πόρτα
Σ9. Η αντιμετώπιση επί ίσοις όροις είναι ζητούμενο και δικαίωμα του καθενός μας ανεξάρτητα με ο ποιος είναι και τι θέλει να κάνει. Οπότε και στα ΑΜΕΑ ισχύει το ίδιο.
Σ10. Πιστεύω πως ναι, η κοινωνία ζητάει την ισονομία και την ισότητα για να σε συμπεριλάβει σε κάτι
Σ11. Δεν νομίζω πως μπορώ να απαντήσω σε αυτό, δεν έχω γνώση του θέματος.
Σ12. Η κοινωνία μας δεν είναι αρκετά ανεπτυγμένη, εκπαιδευμένη και ώριμη για να έχει άποψη σε αυτό το θέμα.
Σ13. Νομίζω πως σε μεγάλο ποσοστό οι άνθρωποι απλά αδιαφορούν, δεν πιστεύω πως έχουν τη γνώση ή την ενημέρωση για να σχηματίσουν άποψη.
Σ14. Η ισότητα είναι σίγουρα ένα από τα ζητούμενα κάθε κοινωνίας. Και σε αυτό το θέμα νομίζω ισχύει το ίδιο
Σ15. Δεν νομίζω πως μπορεί να τα συνδέσει η κοινωνία αυτά τα δυο, δεν νομίζω πως έχει ωριμάσει η ελληνική κοινωνία τόσο που να σχηματίζει άποψη περί ισότητας και συμπερίληψης .
Σ16. Χωρίς ισότητα/ισονομία δεν γίνεται τίποτα. Ούτε φυσικά συμπερίληψη όπως λέμε εδώ.
Σ17. Δύσκολο θέμα για να ασχοληθεί σοβαρά η κοινωνία μας. Σίγουρα θέλουμε ισότητα αλλά δεν νομίζω πως ξέρουμε αρκετά για το θέμα για να έχουμε και άποψη.
Σ18. Σίγουρα ισχύει και αυτό.
Σ19. Πιστεύω πως όντως η αντιμετώπιση επί ίσοις όροις εντός μιας κοινωνίας είναι η αρχή των πάντων.
Σ20. Δεν νομίζω πως μπορώ να απαντήσω σε αυτή την ερώτηση, δεν έχω εικόνα και άποψη

Ως προς το αν η κοινωνία στην οποία ζουν προωθεί την κοινωνικοποίηση ως προϋπόθεση για την συμπερίληψη, οι συμμετέχοντες είχαν μια γενικότερα θετικότερη στάση και έδειξαν να αναγνωρίζουν το ρόλο της κοινωνικοποίησης στη συμπερίληψη, αλλά και να κατανοούν πως και η κοινωνία προωθεί τη συμπερίληψη μέσω της κοινωνικοποίησης των ΑμεΑ:

Πίνακας 13: Συμπερίληψη και κοινωνικοποίηση

Σ1. Νομίζω πως ναι.

Σ2. Η κοινωνικοποίηση είναι όντως ζητούμενο στην ελληνική κοινωνία γενικά και εδώ επίσης
Σ3. Ναι πιστεύω πως το κάνει αυτό.
Σ4. Έτσι λειτουργεί όντως . Η κοινωνικοποίηση είναι μεγάλο πράγμα.
Σ5. Είναι σημαντικός παράγοντας οπότε ναι έτσι είναι.
Σ6. Σε πολλά πράγματα η κοινωνικοποίηση παίζει σημαντικό ρόλο οπότε πιστεύω πως έτσι λειτουργεί και εδώ .
Σ7. Όπως στα περισσότερα πράγματα παίζει κι εδώ σημαντικό ρόλο η κοινωνικοποίηση, οπότε όντως είναι κάτι που το ζητάει η κοινωνία.
Σ8. Ναι νομίζω πως αυτό ισχύει
Σ9 Θεωρώ πως όντως αυτό έχει μια βάση.
Σ10. Ναι φυσικά η κοινωνικοποίηση είναι ένας από τους παράγοντες που βοηθούν στην συμπερίληψη.
Σ11. Η κοινωνικοποίηση είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για την συμπερίληψη στη συνέχεια.
Σ12. Βέβαια ο βαθμός κοινωνικοποίησης βοηθά στην συμπερίληψη. Να ενταχθείς και να γίνεις δεκτός και να λειτουργήσεις θετικά κάπου.
Σ13 Για να γίνεις δεκτός σε κάποιο σύνολο και να δουλέψεις εντός του πρέπει να είσαι σε κάποιο βαθμό και κοινωνικοποιημένος.
Σ14. Θεωρώ πως όντως είναι ένα πρωταρχικό ζητούμενο από πλευράς κοινωνίας .
Σ15. Δεν το έχω σκεφτεί αλλά μοιάζει όντως να λειτουργεί έτσι.
Σ16. Λογικό είναι να συμβαίνει.
Σ17. Έτσι λειτουργεί η κοινωνία. Αν θες να είσαι μέλος της και να ζεις να λειτουργείς μέσα σε αυτή πρέπει και να ανοίγεις στους γύρω σου
Σ18. Όντας ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για της συμπερίληψη νομίζω πως συμβαίνει αυτό και δικαίως.
Σ19. Πιστεύω πως κάπως έτσι λειτουργεί.
Σ20. Ναι σε μεγάλο βαθμό, έτσι γίνεται .

Προχωρώντας στην ανάλυση των απαντήσεων, οι ερωτώμενοι ερωτήθηκαν για τις εργασιακές συνθήκες στον τόπο όπου ζουν και το κατά πόσο προωθούν τη συμπερίληψη. Δυστυχώς, όλοι σχεδόν οι συμμετέχοντες τόνισαν πως στον τόπο όπου ζουν οι εργασιακές συνθήκες δεν προωθούν τη συμπερίληψη, με ελάχιστες μόνο εξαιρέσεις αλλά και πως υπάρχουν σημαντικές προκαταλήψεις:

Πίνακας 14: Εργασιακές συνθήκες και συμπερίληψη

Σ1. Οι εργασιακές συνθήκες στην Ελλάδα δυστυχώς δεν βοηθούν κανέναν.
Σ2. Δεν νομίζω πως είναι ικανές οι συνθήκες εργασίας στην Ελλάδα να βοηθήσουν σε αυτό τον τομέα.

Σ3. Όχι
Σ4. Θα θέλαμε να είναι έτσι αλλά δυστυχώς δεν είναι
Σ5. Πέρα από ελάχιστες πραγματικά εξαιρέσεις, όχι δεν είναι ικανές να βοηθήσουν.
Σ6. Στην χώρα μας οι εργασιακές συνθήκες είναι τριτοκοσμικές σε πολλές περιπτώσεις για όλους πόσο μάλλον για τα ΑΜΕΑ ή άλλες ομάδες που χρήζουν βοήθειας.
Σ7. Όχι κατηγορηματικά.
Σ8. Όχι δεν το κάνουν.
Σ9. Οι Συνθήκες εργασίας στην Ελλάδα είναι γνωστές οπότε, όχι.
Σ10. Λυπάμαι που το λέω αλλά όχι.
Σ11. Σε πολύ λίγες περιπτώσεις ναι αλλά κατά κύριο λόγο όχι.
Σ12. Όχι δεν νομίζω
Σ13. Δυστυχώς όχι
Σ14. Δεν νομίζω.
Σ15. Από όσο μπορώ να γνωρίζω έξω από ελάχιστες περιπτώσεις που λειτουργούν θετικά όλοι οι υπόλοιποι δεν θα έλεγα πως βοηθούν.
Σ16. Όχι και τόσο
Σ17. Νομίζω πως οι εργασιακές συνθήκες στην Ελλάδα είναι γενικά προβληματικές.
Σ18. Δεν νομίζω να βοηθούν και τόσο.
Σ19. Στην Ελλάδα δεν νομίζω πως γίνεται αυτό.
Σ20. Σε κάποιες λίγες περιπτώσεις και μόνο από προσπάθεια και καλή θέληση

Πίνακας 15: Κίνητρα και προκαταλήψεις σε σχέση με την εργασία

Σ1 Και να γίνεται υπάρχουν και να υπάρχουν κίνητρα πάντα θα υπάρχει και η προκατάληψη
Σ2. Υπάρχουν πάντα προκαταλήψεις, οι κοινωνίες μας δεν νομίζω πως είναι έτοιμες
Σ3 Σίγουρα υπάρχουν προκαταλήψεις
Σ4 Και κίνητρα να δοθούν πάλι στο τέλος οι προκαταλήψεις θα υπάρχουν
Σ5 Παίζουν ρόλο και τα κίνητρα που δίνονται.
Σ6. Δεν νομίζω πως το κάνει ουσιαστικά
Σ7 Δεν το κάνει οπότε...
Σ8. Όχι δεν το κάνουν.
Σ9. Δεν νομίζω πως το κάνει όπου το κάνει ουσιαστικά
Σ10. Όπου γίνεται, γίνεται με δυσκολία
Σ11 Σε πολλές περιπτώσεις όντως υπερσχύει η προκατάληψη

Σ12. Νομίζω πως όσοι λειτουργούν θετικά δεν νοιάζονται για την προκατάληψη
Σ13. Σε πολύ λίγες περιπτώσεις λειτουργεί καλά, στις περισσότερες υπάρχει και η προκατάληψη που δυσκολεύει τα πράγματα
Σ14 Υπάρχουν και κίνητρα
Σ15. Τα κίνητρα σίγουρα βοηθούν
Σ16. Στο μικρό βαθμό που λειτουργεί σίγουρα παίζουν ρόλο και τα κίνητρα
Σ17. Υπάρχει όντως μεγάλη προκατάληψη
Σ18. Η προκατάληψη δυσκολεύει πολύ τα πράγματα
Σ19 Τα κίνητρα είναι σημαντικό να δίνονται. Βοηθάνε αρκετά.
Σ20 Νομίζω πως σε μεγάλο βαθμό η προκατάληψη όντως δυσκολεύει τα πράγματα αρκετά.

3.3. Αξιολόγηση επιπέδου συμπερίληψης αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων & ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Περνώντας στο τρίτο μέρος των ερωτήσεων της συνέντευξης που αφορά το κυρίως θέμα της εργασίας, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες κλήθηκαν αρχικά να αξιολογήσουν το επίπεδο συμπερίληψης στον τόπο τους. Σύμφωνα με όσα ανέφεραν το επίπεδο είναι ακόμη χαμηλό και χρειάζεται να γίνουν αρκετά βήματα, ώστε να ενισχυθεί η συμπερίληψη σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, μέσα από την αναδιαμόρφωση της στρατηγικής που ακολουθεί για τη συμπερίληψη των ΑμεΑ:

Πίνακας 16: Συμπερίληψη στον τόπο

Σ1. Χρειάζεται δουλειά ακόμη
Σ2. Έχουν γίνει βήματα προς τα σωστή κατεύθυνση αλλά υπάρχει ακόμη πολλή δρόμος.
Σ3. Είναι αρκετά προβληματική η κατάσταση όπως και σε όλη τη χώρα.
Σ4. Η συμπερίληψη είναι δύσκολη παντού στην επαρχία.
Σ5. Είναι αρκετά χαμηλά το επίπεδο δυστυχώς,.
Σ6. Πέρα από την εκπαίδευση και την εργασία που τα δικαιώματα των ΑΜΕΑ κατοχυρώνονται από την κεντρική εξουσία νομικά σε άλλα πεδία είμαστε ακόμη χαμηλά.
Σ7. Είναι δυστυχώς αρκετά χαμηλό και σε αυτό βοήθησε και η δεκαετία της οικονομικής κρίσης
Σ8. Η έλλειψη οικονομικών πόρων δυστυχώς μας κρατάει χαμηλά.
Σ9. Υπάρχει όλη η καλή θέληση πιστεύω αλλά οι πόροι είναι περιορισμένοι στην τοπική αυτοδιοίκηση
Σ10. Είναι χαμηλό δυστυχώς ακόμη το επίπεδο
Σ11. Έχει πολλή δρόμο ακόμη για να θεωρηθεί καλό
Σ12 Το επίπεδο δεν είναι αυτό που πρέπει να είναι το 2024.
Σ13. Όχι ιδιαίτερα καλό

Σ14. Νομίζω πως σε αυτό τον τομέα όπως και σε αρκετούς άλλους η δεκαετής κρίση μας κράτησε πολύ πίσω.
Σ15. Είναι αρκετά καλό αλλά θέλει προσπάθεια ακόμη και υποστήριξη.
Σ16 Με πόρους και σωστές αποφάσεις νομίζω μπορεί να ανεβεί αρκετά.
Σ17. Είναι προβληματική κατάσταση αλλά αρχίζει και φτιάχνει σιγά σιγά.
Σ18. Είναι αρκετά χαμηλό ακόμη.
Σ19. Χαμηλό θα έλεγα
Σ20. Θέλει πολύ δουλειά και χρήματα για να πιάσει ένα καλό επίπεδο

Έπειτα, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σε σχέση με το αν έχουν λάβει μέρος ή γνώση για την πραγματοποίηση αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων που συμπεριλαμβάνουν τα ΑμεΑ στον τόπο τους. Με βάση τις απαντήσεις οι οποίες δόθηκαν, φαίνεται πως ένα σημαντικό μέρος των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών είχαν λάβει μέρος τόσο σε θεατρικές παραστάσεις όσο και σε αθλητικές εκδηλώσεις για ΑμεΑ, γεγονός το οποίο είναι ιδιαίτερα θετικό:

Πίνακας 17: Συμπερίληψη σε αθλητικές δραστηριότητες και πολιτιστικές δραστηριότητες σε επίπεδο Ο.Τ.Α.

Σ1 Δεν έχω συμμετάσχει αλλά γίνονται και αγώνες και έκθεση ζωγραφικής έχει γίνει.
Σ2. Αθλητικούς αγώνες έχουμε κάνει και σε θεατρική παράσταση με πρωταγωνιστές ΑΜΕΑ έχω πάει.
Σ3 Δεν έχει τύχει να πάω αλλά έχουν γίνει κατά καιρούς και αγώνες και παραστάσεις
Σ4. Έχω συμμετάσχει στην έκθεση ζωγραφικής καλλιτεχνών ΑΜΕΑ.
Σ5. Δεν έχω πάει ποτέ αλλά συχνά γίνονται και αγώνες και θεατρικές παραστάσεις κι άλλα τέτοια για ΑΜΕΑ
Σ6. Έχω συμμετάσχει σαν εθελοντής στην διοργάνωση αγώνων μπάσκετ για αθλητές με αναπηρικό αμαξίδιο. Γίνονται σχετικά συχνά τέτοιες δράσεις μέσα από σχολεία, το δήμο, σωματεία κτλ
Σ7. Δεν έχει τύχει να πάω σε κάτι αλλά ξέρω πως διοργανώνουν αρκετά τέτοια πράγματα και από τα σχολεία και απ' το δήμο κτλ
Σ8. Αθλητικούς αγώνες έχω παρακολουθήσει μια δυο φορές που στα πλαίσια του κανονικού προγράμματος, μετά συμμετείχαν και ΑΜΕΑ
Σ9. Ναι έχω παρακολουθήσει θεατρικό με ηθοποιούς ΑΜΕΑ
Σ10. Δεν έχω πάει ποτέ αλλά έχω δει προγράμματα και αφίσες από το δήμο κτλ και για θεατρικά και για αγώνες
Σ11. Ναι γίνονται συχνά από πολλούς θεσμούς.
Σ12. Θεατρική παράσταση έχω παρακολουθήσει ανοιχτή και ξέρω πως έχουν γίνει και εκθέσεις και αγώνες κτλ.
Σ13 Στα πλαίσια του σχολικού προγράμματος έχω παρευρεθεί σε αθλητικούς αγώνες με το σχολείο

για αθλητές ΑΜΕΑ
Σ14. Όχι δεν έχω πάει ποτέ αλλά θεωρώ πως γίνονται τέτοιες δράσεις συχνά.
Σ15. Ναι έχω συμμετάσχει στην έκθεση ζωγραφικής που έγινε στο δημαρχείο πριν δυο χρόνια
Σ16. Αγώνες στίβου έχω παρακολουθήσει και ξέρω πως διοργανώνονται συχνά
Σ17. Ναι έχουμε συχνά διοργανώσεις στα πλαίσια του δήμου ή μέσα από συνεργασίες με άλλους φορείς
Σ18. Γίνονται συχνά αρκετά συχνά.
Σ19. Σε αγώνες στίβου, συμμετείχα κιόλας όταν ήμουν νεότερος
Σ20. Γίνονται πολλά. Αγώνες, παραστάσεις, εκθέσεις ζωγραφικής, γλυπτικής . εκπαιδευτικές εκδρομές.

Επιπροσθέτως, οι συμμετέχοντες στην έρευνα ερωτήθηκαν σε σχέση με το εάν η Τοπική Αυτοδιοίκηση στον τόπο τους προσφέρει κοινωνικό έργο. Οι απαντήσεις τις οποίες έδωσαν ήταν ανάμεικτες, καθώς, όπως αναδείχθηκε οι περισσότεροι θεωρούν πως γίνονται ορισμένες προσπάθειες και υπάρχει κοινωνικό έργο, που όμως πρέπει οπωσδήποτε να ενισχυθεί στην πορεία και δεν είναι επαρκές.

Πίνακας 18: Το έργο της τοπικής αυτοδιοίκησης σε Τοπικό επίπεδο

Σ1. Ναι κάνει δουλειά αλλά θα μπορούσε να κάνει αρκετή περισσότερη.
Σ2. Όχι όσο θα έπρεπε.
Σ3. Ναι γίνεται δουλειά αλλά στα μέτρα πάντα που της επιτρέπει ο παράγοντας οικονομία.
Σ4. Αρκετά και από πολλές απόψεις.
Σ5. Φυσικά αλλά πάντα θα ζητάμε περισσότερο
Σ6. Ναι έχει έντονο κοινωνικό έργο και ο δήμος και η περιφέρεια
Σ7. Στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας κάνουν ότι μπορούν
Σ8. Δεν νομίζω ότι κάνουν όσα μπορούν ή όσα θα όφειλαν
Σ9. Αρκετά αλλά πάντα προκύπτουν καινά
Σ10. Ναι νομίζω είμαστε σε καλή κατάσταση, μπορούμε φυσικά και πολύ πολύ καλύτερα αλλά...
Σ11. Δεν νομίζω πως κάνουν όσα θα έπρεπε σαν δήμος ή περιφέρεια.
Σ12. Όχι όσα θα όφειλαν να κάνουν. Σε κάποιες περιπτώσεις αντί να βοηθούν με το έργο τους δυσκολεύουν περισσότερο την κατάσταση.
Σ13. Ναι αρκετά
Σ14. Νομίζω πως ναι, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι
Σ15. Σίγουρα είναι ένας από τους παράγοντες που βοηθούν και η τοπική αυτοδιοίκηση.
Σ16 Οι δήμοι και οι περιφέρειες παίζουν παντού σημαντικό ρόλο

Σ17. Αρκετά νομίζω
Σ18. Σε επίπεδο δήμου γίνεται δουλειά και έχουμε πρόσβασή και βοήθεια.
Σ19. Όχι και τόσο αλλά αρκετά.
Σ20. Ναι νομίζω κάνει αρκετή δουλειά η τοπική αυτοδιοίκηση

Προχωρώντας, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες ερωτήθηκαν σε σχέση με το εάν υπάρχει κάποιου είδους μέριμνα σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης για τη συμπερίληψη των ΑμεΑ στον τόπο τους. Όπως αναφέρθηκε από τους περισσότερους από τους συμμετέχοντες, υπάρχουν ορισμένα προγράμματα τα οποία τρέχουν σε επίπεδο Δήμου και παρέχουν υποστήριξη σε ΑμεΑ:

Πίνακας 19: Κοινωνική μέριμνα σε επίπεδο Ο.Τ.Α.

Σ1 Ναι από όσο ξέρω υπάρχουν κάποια προγράμματα τα οποία χρηματοδοτούνται και τρέχουν.
Σ2 Η μέριμνα που προβλέπεται από το νόμο
Σ3 Νομίζω ότι υπάρχουν κάποια προγράμματα τα οποία βοηθούν άτομα με ειδικές ανάγκες στην καθημερινότητά τους
Σ4 Από όσο μπορώ γνωρίζω υπάρχει κάποια τώρα δεν ξέρω σε τι βαθμό λειτουργεί και με ποια ποιότητα αλλά ξέρω τι υπάρχει
Σ5 Ναι νομίζω ότι υπάρχουν
Σ6 Ξέρω ότι υπάρχουν κάποια προγράμματα από τα οποία μέσα από το από το δήμο και από την περιφέρεια βοηθούν άτομα με ειδικές ανάγκες
Σ7 Από όσο μπορώ να γνωρίζω υπάρχουν προγράμματα μέσα από την περιφέρεια και από τους δήμους, έτσι υπάρχουν και εδώ πιστεύω
Σ8 Ξέρω ότι υπάρχουν κάποια, υπάρχει κάποια μέριμνα μέσα από κάποια προγράμματα βοήθειας ατόμων με ειδικές ανάγκες αυτό το ξέρω σίγουρα, τώρα ποια είναι δεν μπορώ να ξέρω
Σ9 Γνωρίζω ότι υπάρχουν προγράμματα που τρέχουν από το δήμο και έχει να κάνει με άτομα με ειδικές ανάγκες
Σ10. Υπάρχουν προγράμματα που βοηθούν νομίζω στη συμπερίληψη και στην εργασία και στην εκπαίδευση και στη μετακίνηση ναι υπάρχει μέριμνα.
Σ11. Ναι απ' όσο ξέρω υπάρχουν προγράμματα που βοηθούν σε αυτό χρηματοδοτούμενα και από το από το κράτος και από την ευρωπαϊκή ένωση υπάρχουν από όσο ξέρω τουλάχιστον
Σ12. Δεν ξέρω τι υπάρχει ακριβώς αλλά έχω την εντύπωση ότι θα υπάρχει
Σ13 Ακριβώς ποια βοήθεια έχει από την τοπική αυτοδιοίκηση απέναντι στα με ΑΜΕΑ δεν γνωρίζω όμως είμαι σίγουρος ότι κάτι θα υπάρχει αυτά που προβλέπουν οι νόμοι
Σ14. Ναι νομίζω ότι υπάρχουν προγράμματα έχω δει δηλαδή και αυτοκίνητα του δήμου που συμμετέχουν σε δράσεις με ανθρώπους εξειδικευμένους που κάνουν οροθεραπείες λογοθεραπευτές και τα λοιπά νομίζω υπάρχουνε ναι
Σ15. Κοιτάζτε ακριβώς δεν γνωρίζω αλλά έχοντας δύο οτι γίνονται προσλήψεις προσωπικού

στους δήμους που έχουν σχέση με άτομα με δικές ανάγκες όπως λογοθεραπευτές λογοθεραπευτές κλπ λογικά θα υπάρχουν προγράμματα στα οποία δουλεύουν.
Σ16. Τώρα δεν γνωρίζω ακριβώς αλλά υποθέτω πως ναι
Σ17. Θεωρώ πως θα υπάρχουν αυτά που προβλέπονται από τους νόμους λογικά θα τρέχουν και στην περιοχή μας
Σ18. Πιστεύω πως υπάρχουν έχω εγώ δεν έχω γνώμη προσωπική αλλά υποθέτω πως ναι
Σ19 Ναι υπάρχουν κάποια projects που τρέχουν μέσα από το δήμο
Σ20 Νομίζω ότι υπάρχει ναι. Λογικά είναι αυτά που ακούμε πως χρηματοδοτούνται από την κυβέρνηση ή την ευρωπαϊκή ένωση τα ΕΣΠΑ κτλ.

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σύμφωνα με τις γνώσεις και την εμπειρία τους, αν θεωρούν ότι οι Ο.Τ.Α. στην διοικητική περιφέρεια όπου διαμένουν διαδραματίζουν σημαντικό στρατηγικό ρόλο στην συμπερίληψη των ΑμεΑ. Με βάση τις απαντήσεις οι οποίες παρέχονται από τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες, φαίνεται πως δεν θεωρούν τον στρατηγικό ρόλο των Ο.Τ.Α. στη συμπερίληψη των ΑμεΑ ιδιαίτερα σημαντικό στον τόπο τους, αναφέροντας σημαντικές στρεβλώσεις του δημοσίου και σημαντικό περιορισμό, τόσο των διαθέσιμων πόρων που έχουν, όσο και της εξουσίας των Ο.Τ.Α:

Πίνακας 20: Ο στρατηγικός ρόλος των Ο.Τ.Α.

Σ1 Δεν νομίζω πως ο ρόλος τους είναι τόσο σημαντικός.
Σ2. Σημαντικός είναι από ανάγκη γιατί δεν υπάρχουν άλλοι φορείς να αναλάβουν αυτό το έργο.
Σ3 Νομίζω πως θα μπορούσε να είναι πολύ πιο ενεργός ο ρόλος τους.
Σ4. Έχει σίγουρα ρόλο απλά δεν είναι τόσο σημαντικός όσο θα μπορούσε.
Σ5. Όχι τόσο σημαντικό. Όπως να το κάνουμε μιλάμε για ελληνικό δημόσιο με όλα του τα προβλήματα.
Σ6. Δεδομένου του ότι δεν υπάρχουν και πολλοί φορείς που να έχουν αυτό το ρόλο στην περιοχή μας πολλές φορές αρκούμαστε σε αυτό κι ας είναι προβληματικό ή ανεπαρκές.
Σ7. Όχι και τόσο σημαντικό, πόσο μάλλον στρατηγικό.
Σ8. Οι στρεβλώσεις και οι αγκυλώσεις του δημοσίου και σε αυτή την περίπτωση δεν βοηθούν να λειτουργήσει θετικά κάτι.
Σ9. Δεν πιστεύω πως υπάρχει η γνώση και η θέληση να γίνει κάτι τέτοιο σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης.
Σ10. Ναι νομίζω πως παίζει όντως σημαντικό ρόλο.
Σ11. Δεν ξέρω πόσο σημαντικό ρόλο παίζει αλλά δεν νομίζω πως υπάρχει κι άλλη εναλλακτική επιλογή
Σ12. Όχι δεν πιστεύω πως έχει αυτή τη δυνατότητα.
Σ13 Και να το θέλουν, κι αν έχουν την καλή θέληση τη διάθεση και τους πόρους, δεν νομίζω πως

μπορούν να αν αναλάβουν αυτό το ρόλο με αξιώσεις.
Σ14. Θεωρώ πως σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης γίνεται αυτή η δουλειά όντως.
Σ15. Στο μέτρο που μπορούν να το κάνουν ναι, γίνεται
Σ16. Όχι και τόσο στρατηγικό. Είναι και οι πόροι περιορισμένοι.
Σ17. Ναι θεωρώ πως παίζει αυτό το ρόλο.
Σ18. Ναι αλλά θα θέλαμε πιο αναβαθμισμένο ρόλο και πιο πολλούς πόρους/χρήματα.
Σ19. Με πολύ προσπάθεια και λίγα χρήματα πετυχαίνουν όσα πετυχαίνουν. Θέλει όμως χρηματοδότηση όλο αυτό και γενναίες αποφάσεις κεντρικά.
Σ20. Όχι όσο θα μπορούσαν.

Παρακάτω, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σχετικά με το αν οι ίδιοι πιστεύουν ότι οι αθλητικές και πολιτιστικές δράσεις θα μπορούσαν να ενισχύσουν τη συμπερίληψη των ΑμεΑ σε Τοπικό Επίπεδο. Με βάση τις απαντήσεις τις οποίες έδωσαν, φαίνεται πως πράγματι θεωρούν εξαιρετικά σημαντικές τις αθλητικές και πολιτιστικές δράσεις για τη συμπερίληψη των ΑμεΑ, δείχνοντας έτσι πόσο σημαντικό είναι να συμπεριληφθούν στο στρατηγικό σχεδιασμό δράσεων σε επίπεδο Ο.Τ.Α.:

Πίνακας 21: Αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις

Σ1 Φυσικά μαζί με το σχολείο είναι κατά την άποψη μου οι δύο παράγοντες που βοηθούν περισσότερο για αυτό το σκοπό.
Σ2. Ναι νομίζω πως βοηθούν πολλοί
Σ3. Πέρα από κάθε αμφιβολία
Σ4. Φυσικά. Ο αθλητισμός και οι πολιτιστικές δράσεις είναι πολύ σημαντικές σε αυτό το σκοπό.
Σ5. Ναι φυσικά και βοηθούν
Σ6. Θεωρώ πως ναι
Σ7. Αν μη τι άλλο βοηθούν στην κοινωνικοποίηση των ΑΜΕΑ
Σ8. Ως κατεξοχήν έντονα κοινωνικές δραστηριότητες βοηθάνε όντως πολύ.
Σ9. Και τα δυο απ' τη φύση τους είναι πολύ ανοιχτές και κοινωνικές δράσης οπότε ναι.
Σ10. Από την εμπειρία μου πιστεύω πως ναι.
Σ11. Σίγουρα βοηθούν μαζί με την εκπαίδευση νομίζω αποτελούν πυλώνες.
Σ12. Πιστεύω πως ναι βοηθούν προς αυτή την κατεύθυνση.
Σ13. Βεβαίως. Είναι σημαντικότεροι παράγοντες. Ένα παιδί που αθλείται ασ πούμε ωφελείται πολλαπλά από τη συμμετοχή του και μόνο.
Σ14. Νομίζω πως αυτά τα δύο από μόνα τους μαζί με το σχολικό περιβάλλον πάντα θα έπρεπε να αποτελούν τη βάση της δουλειάς που γίνεται πάνω στα ΑΜΕΑ τουλάχιστον σε μικρή ηλικία.
Σ15. Είμαι σίγουρος πως βοηθούν πολύ.

Σ16 Ναι και προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να κινηθεί και η ανάπτυξη προγραμμάτων για τη συμπερίληψη γενικά.
Σ17. Σίγουρα ναι.
Σ18. Νομίζω πως ναι. Είναι τουλάχιστον σημαντικό να συμμετέχουν τα ΑΜΕΑ σε τέτοιες δραστηριότητες.
Σ19. Πιστεύω πως ναι. Και πάνω σε αυτές τις αρχές έχει στηριχτεί και η προσπάθεια που γίνεται από την τοπική αυτοδιοίκηση για τη συμπερίληψη.
Σ20 Ναι σίγουρα ναι!

Ως προς τα προβλήματα τα οποία εντοπίζουν στις προσπάθειες συμπερίληψης των ΑμεΑ σε Τοπικό Επίπεδο στην διοικητική περιφέρεια όπου διαμένουν, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες τόνισαν τη σημασία της προκατάληψης, της έλλειψης πόρων και παιδείας αλλά και γενικότερα της αδυναμίας των Ο.Τ.Α. να αναλάβουν πρωτοβουλίες, λόγω της περιορισμένης εξουσίας τους:

Πίνακας 22: Προβλήματα συμπερίληψης σε τοπικό επίπεδο

Σ1 Την προκατάληψη και την έλλειψη πόρων από πλευράς κράτους.
Σ2. Την έλλειψη πόρων και οργάνωσης και την έλλειψη παιδείας
Σ3. Πολλά, λίγα χρήματα, λίγη παιδεία λίγη θέληση... πολλά
Σ4. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η επαρχία σε όλα τα επίπεδα ισχύουν κι εδώ.
Σ5. Από τους λίγους πόρους μέχρι την έλλειψη παιδείας ας πούμε.
Σ6 Είναι τόσα πολλά τα προβλήματα, όπως και σε όλα τα άλλα θέματα.
Σ7. Αδιαφορία, προκατάληψη, έλλειψη παιδείας
Σ8. Από την πλευρά των ανθρώπων είναι πολλά, από την πλευρά των θεσμών κυρίως είναι οι λίγοι πόροι.
Σ9. Νομίζω κυρίως έχει να κάνει με την έλλειψη παιδείας και πόρων.
Σ10 Προκαταλήψεις υπάρχουν ακόμη πολλές και αγκυλώσεις κοινωνικές.
Σ11. Οι λίγοι πόροι ας πούμε, η κρίση αυτά τα δέκα και χρόνια έκαναν μεγάλη ζημιά.
Σ12. Έλλειψη χρημάτων κυρίως για προσωπικό και μέσα.
Σ13. Νομίζω είναι πολλά αλλά το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι η προκατάληψη.
Σ14. Νομίζω στην αρχή όλων των προβλημάτων βρίσκεται το οικονομικό.
Σ15. Η αδύναμη κοινωνία και η ακόμη πιο αδύναμη οικονομία είναι μεγάλα προβλήματα.
Σ16. Θεωρώ κυριότερο πρόβλημα την έλλειψη παιδείας, ενημέρωσης και εκπαίδευσης.
Σ17. Οι οικονομικοί πόροι και η έλλειψη προσωπικού με εξειδίκευση είναι μεγάλο πρόβλημα σε κάθε πεδίο στην επαρχία.
Σ18. Δεν ξέρω ακριβώς αλλά μπορώ να υποθέσω πως η οικονομική κατάσταση στη χώρα μας

πήγε πίσω και αυτά τα θέματα παντού.
Σ19. Σε όλα τα ζητήματα αυτού του τύπου κυριότερο πρόβλημα είναι η έλλειψη παιδείας, εκεί πρέπει να στοχεύσουμε.
Σ20. Πόροι, εξειδικευμένο προσωπικό και μέσα.

Ως βελτίωση για την ενίσχυση του στρατηγικού ρόλου των Ο.Τ.Α. στην συμπερίληψη των ΑμεΑ οι συμμετέχοντες πρότειναν αρχικά τη σημασία της χρηματοδότησης και των πόρων, της ευελιξίας στις αποφάσεις, της εξειδίκευσης του προσωπικού και κυρίως την παιδεία και την εκπαίδευση:

Πίνακας 23: Προτάσεις

Σ1. Μεγαλύτερη χρηματοδότηση και περισσότερα προγράμματα που να είναι κοινά για όλους τους φορείς ώστε να γίνουν ασ πούμε δεδομένα μέσα στο χρόνο.
Σ2 Περισσότερους πόρους, μεγαλύτερη ευελιξία στις αποφάσεις και περισσότεροι εξειδικευμένοι άνθρωποι.
Σ3. Η χρηματοδότηση είναι νομίζω το κύριο ζητούμενο , μετά θα βρεθούν οι τρόποι να διαχειριστούμε καλύτερα την κατάσταση.
Σ4. Πιο θαρραλέες αποφάσεις από όλους κεντρικά και τοπικά και περισσότερα χρήματα.
Σ5. Νομίζω έχει να κάνει με την δράση, την ενημέρωση, και την παιδεία.
Σ6. Παιδεία, πόροι και ενημέρωση
Σ7. Να επενδύσουμε στην αποκέντρωση της προσπάθειας για τα ΑΜΕΑ. Πρέπει όλη η δουλειά και σε κάθε επίπεδο να περνάει μέσα από δήμους που είναι πιο μικρές δομές σε σχέση με το κράτος και εκ φύσεως μπορεί να είναι πιο ευέλικτοι.
Σ8. Νομίζω πως πρέπει να αλλάξουν ριζικά οι νόμοι που καθορίζουν το ποιος κάνει τι σε σχέση με τα ΑΜΕΑ και να περάσουν όλα ε δομές και φορείς έξω από το κεντρική εξουσία.
Σ9. Να χρηματοδοτήσουν καλύτερα και να ενισχύσουν νομικά την προσπάθεια των δήμων.
Σ10 Χωρίς να ξέρω ακριβώς νομίζω πως κύριο πρόβλημα είναι η χρηματοδότηση και η οργάνωση.
Σ11. Να βάλουμε τους σωστούς ανθρώπους στις κατάλληλες θέσεις. Και να τους δώσουμε τα μέσα και τους πόρους να εργαστούν.
Σ12. Νέοι άνθρωπο με γνώσεις, μέσα και εξειδίκευση χρειάζονται.
Σ13. Νομίζω πως αν υπήρχα λίγο περισσότεροι πόροι θα μπορούσε να γίνει πολύ καλύτερη δουλειά.
Σ14. Μέσα, πόρους και παιδεία χιαζόμαστε.
Σ15. Η επένδυση στην παιδεία νομίζω πως θα φέρει καλύτερα αποτελέσματα.
Σ16. Νομίζω πως είναι πιο πολύ θέμα πολιτείας, κράτους. Να από εκεί δοθούν περισσότερα πράγματα στους δήμους θα γίνει πιο σωστή δουλειά.
Σ17. Αν δουλέψουμε πάνω στην παιδεία και την εκπαίδευση των νέων θα γίνει κάτι στην επόμενη γενιά.

Σ18. Πόρους χρειαζόμαστε, χρήματα.
Σ19. Από το 2010 περίπου και μετά κυριότερο πρόβλημα είναι όπως και σε οτιδήποτε άλλο το οικονομικό
Σ20. Νομίζω πως πρέπει να λυθούν πολλά προβλήματα. Κοινωνικά, οικονομικά, οργανωτικά κτλ

Στην ίδια κατεύθυνση, οι συμμετέχουσες και οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν αν έχουν κάποιο άλλο παράδειγμα από κάποια άλλη πόλη ή χώρα εφαρμογής καλών πρακτικών ενίσχυσης της συμπερίληψης των ΑμεΑ σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Αναφέρθηκαν χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης καθώς και συγκεκριμένα οι Σκανδιναβικές χώρες από πολλούς εκ των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών:

Πίνακας 24: Καλές πρακτικές από άλλα κράτη

Σ1 Δεν γνωρίζω ακριβώς αλλά υποθέτω πως οι χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης πρέπει να αποτελούν παράδειγμα σε πολλά πράγματα.
Σ2. Νομίζω πως χώρες όπως οι Σκανδιναβικές ας πούμε πρέπει να λειτουργούν σαν παραδείγματα για το πώς πρέπει να είναι η κατάσταση σε σχέση με τα ΑΜΕΑ
Σ3 Δεν έχω εικόνα από το εξωτερικό οπότε δεν νομίζω πως μπορώ να απαντήσω.
Σ4. Αυτά που έχω ακούσει για της χώρες της Βόρειας Ευρώπης νομίζω είναι καλύτερα από εδώ
Σ5. Στην Ευρώπη που έχω βρεθεί σε Γερμανία και Γαλλία νομίζω πως στην καθημερινότητα που είδα σε κάποιες πόλεις η κατάσταση με τα ΑΜΕΑ ήταν καλύτερη.
Σ6. Δεν έχω πραγματική εικόνα. Μόνο από υποκειμενική ας πούμε άποψη και από ότι έχω ακούσει πιστεύω τα ΑΜΕΑ έχουν περισσότερες ευκαιρίες ας πούμε στις μεγαλύτερες και πιο εξελιγμένες χώρες της Ευρώπης.
Σ7 Δεν μπορώ να γνωρίζω από πρώτο χέρι μια και δεν έχω πάει κάπου στο εξωτερικό. Από αυτά που παρακολουθώ στην τηλεόραση και το ιντερνέτ σχετικά νομίζω είναι διαφορετικά σε κάποιες μεγάλες χώρες έξω
Σ8. Από ταξίδια που έχω κάνει νομίζω πως στη βόρεια Ευρώπη είναι καλύτερα από εδώ .
Σ9. Δεν μπορώ να ξέρω από πρώτο χέρι αλλά υποθέτω πως σε ποιο μεγάλες χώρες με πιο οργανωμένες και ώριμες κοινωνίες τα πράγματα είναι καλύτερα.
Σ10. Στις βόρειες χώρες νομίζω, Σουηδία Δανία Νορβηγία κλπ... τις οποίες πρέπει και να μιμηθούμε.
Σ11. Δεν ξέρω ακριβώς, δεν έχω εικόνα από χώρες στο εξωτερικό.
Σ12 Ξέρω πως υπάρχουν χώρες με μεγάλη και σοβαρή μέριμνα για τα ΑΜΕΑ και άλλες όπως οι ΗΠΑ που αν δεν έχεις οικονομική άνεση και ασφάλεια η ζωή είναι αφόρητη.
Σ13. Νομίζω οι χώρες του βορά είναι σε καλύτερη φάση από εμάς εδώ.
Σ14. Δεν ξέρω ακριβώς κάποια χώρα.
Σ15. Στη Γερμανία που έχω πάει, είδα σε πολλές περιπτώσεις ΑΜΕΑ να λειτουργούν καλύτερα από τα αντίστοιχα άτομα εδώ

Σ16. Πιστεύω από την εικόνα που έχω από το ιντερνέτ πως οι χώρες της Ευρώπης έχουν κάνει μεγάλες προόδους σε σχέση με εμάς.
Σ17. Δεν μπορώ να ξέρω με ακρίβεια κα σιγουριά γιατί δεν έχω ταξιδέψει στο εξωτερικό.
Σ18. Οι χώρες της Ευρώπης κυρίως είναι που έχουν κάνει προόδους στο συγκεκριμένα τομέα και πρέπει να της ακολουθήσουμε κι εμείς.
Σ19. Οι Βόρειο Ευρωπαίοι νομίζω είναι σε καλύτερη θέση από εμάς στο νότο.
Σ20. Θεωρώ από την εικόνα μόνο που έχω από τα μέσα πως στις Σκανδιναβικές χώρες τα πράγματα λειτουργούν καλύτερα.

Εν συνεχεία, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σε σχέση με το αν γενικότερα υπάρχουν βελτιώσεις στον τόπο τους κατά τα τελευταία έτη στον τομέα αυτό. Αναλυτικότερα, αναφέρθηκε πως υπάρχουν βελτιώσεις στον τομέα της συμπερίληψης, αλλά η πρόοδος δεν είναι επαρκής. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε μάλιστα στον τομέα της τεχνολογικής προόδου:

Πίνακας 25: Αλλαγές κατά τα τελευταία έτη

Σ1 Σίγουρα υπάρχουν απλά είχαμε μείνει τόσο πίσω που πρέπει να γίνει μεγάλη προσπάθεια για να ανεβάσουμε το επίπεδο σε καλό βαθμό.
Σ2 Δεν είμαστε πια στο 19ο αιώνα αλλά πρέπει να γίνει μεγαλύτερη προσπάθεια.
Σ3. Ναι έχει βελτιωθεί η κατάσταση αισθητά.
Σ4. Έχει βελτιωθεί όντως αλλά μπορούμε και καλύτερα.
Σ5. Σίγουρα υπάρχει βελτίωση
Σ6. Ναι βέβαια, βοηθάει και η ψηφιοποίηση του κράτους επιτέλους.
Σ7. Ναι έχει γίνει βελτίωση μεγάλη απλά πρέπει να συνεχίσει
Σ8. Η κρίση μας είχε αφήσει πολύ πίσω και τώρα πρέπει να τρέξουμε.
Σ9. Ναι έχει σημειωθεί πρόοδος
Σ10. Νομίζω πως ναι αλλά θέλει συνεχή και οργανωμένη προσπάθεια.
Σ11. Σίγουρα δεν είναι όπως παλιά αλλά δεν είναι ακόμη και όπως πρέπει
Σ12. Όπως παλιά δεν είναι σίγουρα αλλά ακόμη είμαστε πίσω
Σ13. Υπάρχει πρόοδος κα σε αυτό βοηθάει και η τεχνολογία και τα μέσα πολύ
Σ14. Ναι έχουν αλλάξει λίγο τα πράγματα αλλά αυτό δεν σημαίνει πως έχει φτάσει εκεί που πρέπει και μπορεί να πάει.
Σ15. Δεν νομίζω πως άλλαξε κάτι ουσιαστικό.
Σ16. Όχι και τόσο

Σ17 Ναι νομίζω άλλαξε αρκετά προς το καλύτερο
Σ18. Η κατάσταση όντως έχει αλλάξει προς το καλύτερο απλά θέλει ακόμη αρκετή δουλειά σε όλα τα επίπεδα.
Σ19. Ναι θεωρώ πως έχουμε προοδεύσει αρκετά τα τελευταία χρόνια.
Σ20 Έχει γίνει μεγάλη πρόοδος και σε ένα μεγάλο βαθμό ρόλο σημαντικό παίζει και η τεχνολογική πρόοδος.

Αναφορικά με το ποιοι παράγοντες που αφορούν την κοινωνία σε τοπικό επίπεδο πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν για την ενίσχυση του στρατηγικού ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην συμπερίληψη των ΑμεΑ, αναφέρθηκε η τεχνολογία, ο αθλητισμός, ο πολιτισμός, ο εθελοντισμός, και γενικότερα η παιδεία, η οποία θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική:

Πίνακας 26: Παράγοντες για την ενίσχυση του στρατηγικού ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Σ1. Η τεχνολογία και ο τρόπος ας πούμε που καταφέρνει να μειώνει τις αποστάσεις νομίζω είναι ο βασικός παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη
Σ2. Η τεχνολογία και η χρήση του ιντερνέτ νομίζω
Σ3 Δεδομένου του ότι είμαστε στην επαρχία νομίζω το διαδίκτυο είναι ένας παράγοντας που πρέπει να εξεταστεί σοβαρά
Σ4. Το διαδίκτυο, ο πολιτισμός και ο αθλητισμός.
Σ5. Το ιντερνέτ και οι τεχνολογίες
Σ6. Νομίζω το διαδίκτυο και τα τεχνολογικά μέσα θα παίξουν σημαντικό ρόλο οπότε αυτά
Σ7. Το ιντερνέτ, ο αθλητισμός και ο εθελοντισμός που είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στον τόπο μας.
Σ8. Νομίζω πως βασικός παράγοντας για πολλά πράγματα στο μέλλον θα είναι το διαδίκτυο και η τεχνολογία και σε αυτά όντως μπορούμε να επενδύσουμε.
Σ9 Ο αθλητισμός ας πούμε
Σ10. Δεν μπορώ να σκεφτώ κάτι
Σ11 Ο Εθελοντισμός είναι ένας σημαντικός παράγοντας στην περιοχή μας. Είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος και η συμμετοχή σημαντική.
Σ12 Πρέπει να εκμεταλλευτούμε τους νέους ανθρώπους που δείχνουν λόγω άλλων παραγόντων ή συγκυριών να επιστρέφουν στον τόπο μας. Αποτελούν κεφάλαιο για τον τόπο μας.
Σ13 Η τεχνολογία 100%
Σ14. Το ιντερνέτ, τα μέσα , οι εφαρμογές.
Σ15. Νομίζω πως μέσα από την εκπαίδευση θα βρεθεί λύση οπότε ο παράγοντας εκπαιδευτικό σύστημα.
Σ15 Η τεχνολογική πρόοδος είναι ένας παράγοντας μέσα από τον οποί μπορεί να λυθούν προβλήματα.

Σ16. Το ιντερνέτ νομίζω
Σ17 Τα ηλεκτρονικά μέσα, το διαδίκτυο και οι εφαρμογές.
Σ18. Θεωρώ πως πρέπει να στοχεύσουμε στην παιδεία και την εκπαίδευση
Σ19. Στην παιδεία την ενημέρωση ώστε να σβήσει η προκατάληψη.
Σ20. Τεχνολογία και διαδίκτυο οι δυο βασικοί παράγοντες για πολλά πράγματα στο μέλλον

Σχετικά με το πως ο αθλητισμός και οι πολιτιστικές δραστηριότητες μπορούν να συμβάλουν στην κατεύθυνση αυτή, αναφέρθηκε πως επιδρούν και βοηθούν σε πολλά επίπεδα, καθώς συμβάλλουν στην κοινωνικοποίηση των ΑμεΑ, αλλά και στη θετική ενίσχυση της ψυχολογίας τους:

Πίνακας 27: Η συμβολή και ο ρόλος των αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων

Σ1 Βοηθούν σε πολλά επίπεδα όπως όλους μας έτσι και τα ΑΜΕΑ
Σ2. Απίστευτα πολύ. Κοινωνικοποιούν κατ' αρχήν αλλά και σε άλλους τομείς.
Σ3. Βοηθάνε πάρα πολύ στη συμμετοχή. Στο να βγει κάποιος από το σπίτι του στην κοινωνία.
Σ4. Πέρα από την κοινωνικοποίηση που λέγαμε πριν και σε άλλους τομείς που πια είναι και επιστημονικά αποδεδειγμένο πως βοηθάνε
Σ5 Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να αποτελέσουν «σωτήρια παρέμβαση» στη ζωή ενός ανθρώπου.
Σ6. Εκ του αποτελέσματος μιλώ και έχοντας γνώση λόγο συμμετοχής βοηθάει πολύ
Σ7 Πάρα πολύ νομίζω
Σ8. Σε μεγάλο βαθμό
Σ9 Και ο αθλητισμός και τα πολιτισμικά βοηθάνε πολύ στην κοινωνικοποίηση και στη συμμετοχή σε κάτι.
Σ10 Πολύ. Είναι η φύση τους τέτοια.
Σ11. Ένα ομαδικό άθλημα ή και ένα ατομικό που α σε φέρει σε επαφή με άλλους αθλητές ή προπονητές ανταγωνίστηκα ακόμη θα σου κάνει καλό όπως και να χει, και ψυχικά και πνευματικά και σε φυσική κατάσταση και υγεία
Σ12. Θεωρώ πως λόγω της φύσης τους αυτά τα δυο και άλλα βοηθάνε πολύ και σε πολλά επίπεδα.
Σ13. Σε κάποιες περιπτώσεις αποτελούν το Α και το Ω
Σ14. Είναι σίγουρα ασχολίες ή χώροι γενικά που βοηθούν τους ανθρώπους.
Σ15 Σίγουρα κάνουν καλό και στην ψυχή και στο σώμα.
Σ16. Βοηθάνε πολύ και είναι χρήσιμα και ως ενασχολήσεις αλλά και ως εργαλεία στα χέρια ειδικών.
Σ17. Είναι πολύ σημαντικά στοιχεία στη ζωή των ΑΜΕΑ καθώς αποτελούν και μέσα της

εκπαιδευτικής δραστηριότητας αυτών των ανθρώπων στα σύγχρονα συστήματα παιδείας.
Σ18. Παίζουν σίγουρα σοβαρό ρόλο.
Σ19. Έχουν σημαντικό ρόλο πιστεύω στη καλή εξέλιξη των ΑΜΕΑ
Σ20. Νομίζω πως λειτουργούν πάρα πολύ θετικά.

Κεφάλαιο 4^ο: Συμπεράσματα και Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα, διερεύνησε τον στρατηγικό ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης στην προώθηση της συμπερίληψης των ατόμων με αναπηρία σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Για τη διεξαγωγή της έρευνας, έλαβαν χώρα 20 συνεντεύξεις, οι οποίες αναλύθηκαν μέσα από την μέθοδο της ποιοτικής ανάλυσης.

Αρχικά, οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να παρέχουν τους ορισμούς τους για τον όρο «ένταξη». Από τις απαντήσεις που δόθηκαν, είναι προφανές ότι οι συμμετέχοντες ερμήνευσαν την έννοια της ένταξης με την κυριολεκτική έννοια, αναφερόμενοι στην ένταξη σε μια ομάδα, στην αναγνώριση και στην ευκαιρία συμμετοχής σε ομαδικές δραστηριότητες. Επιπλέον, ένα μέρος των συμμετεχόντων συνέδεσε τον όρο «ένταξη» με τη «συμπερίληψη», γεγονός που υποδηλώνει έλλειψη σαφήνειας ως προς τη διάκριση μεταξύ αυτών των δύο ιδεών.

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σχετικά με την έννοια της συμπερίληψης, η οποία ορίστηκε ως έννοια που περιλαμβάνει την ενεργό συμμετοχή, τη συλλογική συμμετοχή και το δικαίωμα ενός ατόμου να λειτουργεί μέσα σε μια ομάδα και να ενσωματώνεται σε αυτήν. Με βάση τις απαντήσεις που δόθηκαν, είναι προφανές ότι οι συμμετέχοντες στην έρευνα δεν διαφοροποιούν πλήρως τις έννοιες της ένταξης και της ενσωμάτωσης. Αντιλαμβάνονται ότι οι όροι αυτοί είναι κατά κάποιο τρόπο εναλλάξιμοι, με την ένταξη να συνδέεται περισσότερο με την ενεργό συμμετοχή σε μια ομάδα. Ωστόσο, όπως διαπιστώθηκε, στους ορισμούς που οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες έδωσαν, δεν δόθηκε η απαραίτητη έμφαση στον ρόλο της κοινωνίας, ως προς τον ορισμό της συμπερίληψης.

Όσον αφορά τον όρο της προσβασιμότητας, η κατανόηση της έννοιας από τους συμμετέχοντες συνδέεται με το επίπεδο ευκολίας και ευκαιριών που προσφέρει η διοίκηση σε κρατικό ή/και τοπικό επίπεδο στα άτομα. Επιπλέον, αρκετά άτομα που έλαβαν μέρος στην έρευνα συνέδεσαν την έννοια της προσβασιμότητας με την έννοια της πρόσβασης, γεγονός που δείχνει ότι οι δύο αυτές έννοιες δεν διαφοροποιούνται πλήρως στην αντίληψη πολλών συμμετεχόντων.

Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες έτειναν να συνδέουν τη μία έννοια με το δικαίωμα και την ελευθερία πρόσβασης, ενώ τη δεύτερη έννοια με τις υποδομές.

Αναφορικά με το αν η κοινωνία στην οποία διαμένουν οι συμμετέχοντες υποστηρίζει την ισότιμη μεταχείριση ως προϋπόθεση για την ένταξη, σύμφωνα με τις απόψεις των συμμετεχόντων της μελέτης, διαπιστώθηκε ότι, σε γενικές γραμμές, πιστεύουν ότι η κοινωνία δεν είναι επαρκώς ώριμη για την πραγματική αντιμετώπιση των ΑμεΑ επί ίσοις όροις στο πλαίσιο της συμπερίληψης και υπογράμμισαν την ανάγκη για εκπαίδευση ώστε να μπορέσουν τα άτομα να κατανοήσουν τη σημασία της συμπερίληψης των ατόμων με αναπηρία και της ισότιμης αντιμετώπισής τους.

Όσον αφορά την προώθηση της κοινωνικοποίησης ως προϋπόθεση για την συμπερίληψη στην κοινωνία, οι συμμετέχοντες επέδειξαν μια θετική στάση. Αναγνώρισαν τη σημασία της κοινωνικοποίησης για την προώθηση της συμπερίληψης και αναγνώρισαν

επίσης τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία διευκολύνει την συμπερίληψη προωθώντας την κοινωνικοποίηση μεταξύ των ατόμων με αναπηρία.

Επιπροσθέτως, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σχετικά με το εργασιακό περιβάλλον στον τόπο τους και κατά πόσον τα χαρακτηριστικά αυτά προωθούν την ένταξη. Δυστυχώς, σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες τόνισαν ότι το εργασιακό περιβάλλον στον τόπο τους δεν ευνοεί τη συμμετοχικότητα, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Ακόμη, από την ανάλυση των απαντήσεων διαπιστώθηκε ότι το σημερινό επίπεδο συμπερίληψης σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης εξακολουθεί να είναι χαμηλό.

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σχετικά με τη συμμετοχή τους ή τη γνώση τους για αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες που συμπεριλαμβάνουν άτομα με αναπηρία στον Δήμο τους. Σύμφωνα τις απαντήσεις που δόθηκαν, ένας σημαντικός αριθμός συμμετεχόντων είχε συμμετάσχει τόσο σε θεατρικές παραστάσεις όσο και σε αθλητικές εκδηλώσεις ειδικά σχεδιασμένες για άτομα με αναπηρίες, γεγονός πραγματικά ενθαρρυντικό και θετικό για τον τόπο.

Επιπλέον, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σχετικά με τη μέριμνα σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης όσον αφορά την συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία στην κοινότητά τους. Όπως ανέφερε η πλειοψηφία των συμμετεχόντων, σε τοπικό επίπεδο υλοποιούνται διάφορα προγράμματα που προσφέρουν υποστήριξη σε ΑμεΑ.

Επιπρόσθετά, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να παράσχουν την εκτίμησή τους, με βάση τις γνώσεις και την προσωπική τους εμπειρία, σχετικά με τη σημασία και το στρατηγικό ρόλο των τοπικών αρχών στη διοικητική περιοχή όπου διαμένουν για τη διευκόλυνση της συμπερίληψης των ΑμεΑ. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, φαίνεται ότι δεν θεωρούν ιδιαίτερα σημαντικό τον στρατηγικό ρόλο των τοπικών αρχών (ΤΑ) στην προώθηση της ένταξης των ατόμων με αναπηρία στην περιοχή τους.

Οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν ακόμη σχετικά με τις απόψεις τους για τις δυνατότητες των αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων να προωθήσουν την συμπερίληψη των ΑμεΑ σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης. Από τις απαντήσεις τους είναι προφανές ότι δίνουν μεγάλη προτεραιότητα στην ένταξη των ατόμων με αναπηρία μέσω αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων, γεγονός το οποίο υπογραμμίζει την ανάγκη συμπερίληψης αντίστοιχων δράσεων στον στρατηγικό σχεδιασμό των τοπικών πρωτοβουλιών.

Έπειτα, οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν τη σημασία των προκαταλήψεων, των ελλείψεων σε πόρους και εκπαίδευση και τη συνολική αδυναμία των τοπικών αρχών να αναλάβουν δράση λόγω της περιορισμένης εξουσίας τους. Ακόμη, πρότειναν ότι για να ενισχυθεί ο στρατηγικός ρόλος των ΟΤΑ στην συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία, απαιτείται αύξηση της χρηματοδότησης και των πόρων, μεγαλύτερη ευελιξία στη λήψη αποφάσεων, εμπειρογνωμοσύνη του προσωπικού και κυρίως εκπαίδευση και κατάρτιση. Σημαντικότετοι παράγοντες για την ενίσχυση αυτοί αναφέρθηκε πως είναι: η τεχνολογία, ο αθλητισμός, ο πολιτισμός, ο εθελοντισμός και η εκπαίδευση. Όσον αφορά το ρόλο των αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων στη συμπερίληψη των ΑμεΑ, επισημάνθηκε ότι έχουν σημαντικό αντίκτυπο και παρέχουν κοινωνικοποίηση καθώς και ενίσχυση της ευεξίας και της ψυχικής υγείας.

Βιβλιογραφία

Αγησίλαος (2020). ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ Στο πλαίσιο της Πράξης «ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ, ΧΡΟΝΙΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΟΥΣ ΠΟΥ ΔΙΑΒΙΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ, ‘ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ’» Ευρωπαϊκή Ένωση, Ε.Σ.Π.Α.

Blauwet, C., & Willick, S. E. (2012). The Paralympic Movement: using sports to promote health, disability rights, and social integration for athletes with disabilities. *Pm&r*, 4(11), 851-856.

Bossaert, G., Colpin, H., Pijl, S. J., & Petry, K. (2012). Loneliness among students with special educational needs in mainstream seventh grade. *Research in Developmental Disabilities*, 33(6), 1888–1897. doi:10.1016/j.ridd.2012.05.010

Βούγιας, Β. (2023). Η Αναπηρία και η ουτοπία της συμπερίληψης: Σκληρές αλήθειες, Διαθέσιμο στον ιστότοπο: www.especial.gr

Γιαννάκης, Ε. (2017). «Τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρίες (ΚΔΑΠ-μεΑ) ως μονάδες άσκησης Κοινωνικής Πολιτικής στην τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα της κρίσης», Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Collins, H. (2003). Discrimination, equality and social inclusion. *The modern law review*, 66(1), 16-43.

Δημόπουλος, Α. (2015). «Η μεταρρύθμιση στη τοπική αυτοδιοίκηση για τον δήμο Πατρέων», Τεχνικό Εκπαιδευτικό ίδρυμα Πελοποννήσου.

Europa (2023). Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις και κοινωνική ένταξη. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://ec.europa.eu>

European Commission (2023). Disability inclusion. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid/disability-inclusion_en

Ζώνιου-Σιδέρη Α. (2010). *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*. 9 η Έκδοση. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα

Jaeger, P. T., & Bowman, C. A. (2005). *Understanding disability: Inclusion, access, diversity, and civil rights*. Greenwood publishing group.

Καλογεράκης, Μ. (2015). Κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα δήμου Ηρακλείου. Τ.Ε.Ι. Πελοποννήσου

Καραϊσκος, Δ. (2020). «Διοίκηση και πολιτιστική πολιτική του Οργανισμού Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας Δήμου Αθηναίων (ΟΠΑΝΔΑ). Μελέτη περίπτωσης: Η πολιτική απέναντι στα άτομα με αναπηρίες τριών μουσείων του ΟΠΑΝΔΑ».

Κοκκίνου, Β. (2021). Μουσεία και προσβασιμότητα. Πολιτικές συμπερίληψης (inclusiveness) μεταναστών, ΑΜΕΑ και μη προνομιούχων κοινωνικά ομάδων σε δράσεις Ευρωπαϊκών μουσείων σύγχρονης τέχνης. Οι περιπτώσεις του μουσείου μοντέρνας τέχνης

στο Βερολίνο (Berlinische Galerie) και του Εθνικού Μουσείου σύγχρονης τέχνης (EMST) στην Αθήνα. Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Κόντοβας, Ο. (2015). Οι δομές και οι παροχές της τοπικής αυτοδιοίκησης Μαγνησίας για τα άτομα με αναπηρία. Η περίπτωση των δήμων Βόλου, Ν. Ιωνίας και νομαρχίας Μαγνησίας, Τεχνικό Εκπαιδευτικό ίδρυμα Πελοποννήσου.

Λιάκος, Α. (2022). «Άθληση ΑΜΕΑ και Κοινωνική Ένταξη», Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Μαργαρίτη, Δ. (2015). «Οι θεσμοί και ο αναπτυξιακός ρόλος στην τοπική αυτοδιοίκηση. Περίπτωση δήμου Αθηναίων». Τεχνικό Εκπαιδευτικό ίδρυμα Πελοποννήσου.

Milner, P., & Kelly, B. (2009). Community participation and inclusion: People with disabilities defining their place. *Disability & Society*, 24(1), 47-62.

Mitra, S., & Palmer, M. (2023). Economics of disability. *Handbook of Labor, Human Resources and Population Economics*, 1-36.

Μούκου, Δ., & Λιόκα, Κ. (2016). «Η κοινωνική πολιτική υγείας στην τοπική αυτοδιοίκηση για τα άτομα με αναπηρίες: η περίπτωση του νόμου Δράμας», Μεταπτυχιακή εργασία, Hellenic Mediterranean University.

Μπαμπινιώτης Γ. (2005). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Β' Έκδοση. Αθήνα

Πάνου, Φ. (2021). «Κοινωνικές δομές και δράσεις στην τοπική αυτοδιοίκηση: ιστορική διαμόρφωση – προοπτικές», Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Προυσινούδη, Ν. (2019). «Η κοινωνική συμπερίληψη στο γενικό σχολείο: Απόψεις των εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση σχετικά με τη συνύπαρξη και συνεργασία παιδιών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες/ αναπηρίες, τόσο στη διάρκεια του μαθήματος, όσο και στο διάλειμμα.» Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Peters, S. J. (2023). disability culture. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/disability-culture>

Rawal, N. (2008). Social inclusion and exclusion: A review. *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology*, 2, 161-180.

Sacred Heart Mission (2024). The importance of social inclusion. <https://www.sacredheartmission.org>

Scope (2023). Social model of disability. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.scope.org.uk/about-us/social-model-of-disability/>

Shakespeare, T. (2006). The social model of disability. *The disability studies reader*, 2, 197-204.

Southby, K. (2016). Social inclusion through football fandom: Opportunities for learning-disabled people. In *Diversity, equity and inclusion in sport and leisure* (pp. 160-177). Routledge.

ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ Κατευθυντήριες - οργανωτικές διατάξεις υλοποίησης της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: http://www.opengov.gr/ypep/wp-content/uploads/downloads/2017/07/sxedio_nomou_amea-1.pdf

Φίλου, Β. (2016) «Τοπική Αυτοδιοίκηση και κοινωνική πολιτική», Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

World Health Organisation (W.H.O.) (2024). Disability, Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1

Χαλκιά, Ε. (2017). Η φροντίδα των ατόμων με αναπηρίες μέσα από τις δομές της τοπικής αυτοδιοίκησης, Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Χιονίδης, Π. (2019). Κοινωνικός αποκλεισμός ατόμων με αναπηρία: η περίπτωση του Δήμου Έδεσσας. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

ΗΛΙΚΙΑ:

ΤΟΜΕΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

ΦΥΛΟ:

Τα δεδομένα που θα ληφθούν θα αποθηκευθούν με βάση τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία των Δεδομένων 2016/679 για την προστασία των δεδομένων και την ιδιωτικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (GDPR).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΓΝΩΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ

1. Πως θα ορίζατε τον όρο ένταξη;
2. Πώς θα ορίζατε τον όρο συμπερίληψη;
3. Ποιες διαφορές εντοπίζετε μεταξύ των δύο αυτών εννοιών;
4. Θα μπορούσατε να παρουσιάσετε τις διαφορές μέσα από κάποιο παράδειγμα;
5. Πώς θα ορίζατε την έννοια της ενσωμάτωσης;
6. Μπορείτε να αναφέρετε ορισμένες μορφές ένταξης που γνωρίζετε;
7. Μπορείτε να αναφέρετε ορισμένες μορφές συμπερίληψης που γνωρίζετε;

ΠΡΟΣΒΑΣΗ-ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ & ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗΣ

1. Πώς θα ορίζατε τον όρο προσβασιμότητα;
2. Πώς θα ορίζατε τον όρο πρόσβαση;
3. Πώς διαφοροποιούνται οι έννοιες πρόσβαση και προσβασιμότητα σύμφωνα με την κρίση σας;
4. Θεωρείτε ότι η κοινωνία στην οποία ζείτε προωθεί την αυτονομία ως προϋπόθεση για τη συμπερίληψη ;
5. Θεωρείτε ότι η κοινωνία στην οποία ζείτε προωθεί την μεταχείριση επί ίσοις όροις ως προϋπόθεση για τη συμπερίληψη;
6. Θεωρείτε ότι η κοινωνία στην οποία ζείτε προωθεί την κοινωνικοποίηση ως προϋπόθεση για την συμπερίληψη;
7. Οι εργασιακές συνθήκες στον τόπο όπου ζείτε προωθούν τη συμπερίληψη ;
8. Αν ναι, την προωθεί ουσιαστικά ή υπάρχουν κίνητρα όμως οι προκαταλήψεις υπερισχύουν;

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗΣ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ & Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

1. Πως θα αξιολογούσατε το επίπεδο συμπερίληψης στον τόπο σας;
2. Έχετε λάβει μέρος ή γνώση για την πραγματοποίηση αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων που συμπεριλαμβάνουν τα ΑμεΑ στον τόπο σας; Αν ναι, μπορείτε να φέρετε ένα παράδειγμα; Αν όχι, γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει;
3. Θεωρείτε ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση στον τόπο σας προσφέρει κοινωνικό έργο;
4. Υπάρχει κάποιου είδους μέριμνα σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης για τη συμπερίληψη των ΑμεΑ στον τόπο σας;
5. Σύμφωνα με τις γνώσεις και την εμπειρία σας, θεωρείτε ότι οι Ο.Τ.Α. στην διοικητική περιφέρεια όπου διαμένετε διαδραματίζουν σημαντικό στρατηγικό ρόλο στην συμπερίληψη των ΑμεΑ;
5. Πιστεύετε ότι οι αθλητικές και πολιτιστικές δράσεις θα μπορούσαν να ενισχύσουν τη συμπερίληψη των ΑμεΑ σε Τοπικό Επίπεδο;
6. Ποια προβλήματα εντοπίζετε στις προσπάθειες συμπερίληψης των ΑμεΑ σε Τοπικό Επίπεδο στην διοικητική περιφέρεια όπου διαμένετε;
7. Τι θα προτείνατε ως βελτίωση για την ενίσχυση του στρατηγικού ρόλου των Ο.Τ.Α. στην συμπερίληψη των ΑμεΑ;
8. Έχετε στο μυαλό σας κάποιο άλλο παράδειγμα από κάποια άλλη πόλη ή χώρα εφαρμογής καλών πρακτικών ενίσχυσης της συμπερίληψης των ΑμεΑ σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης;
9. Θεωρείτε γενικότερα ότι υπάρχουν βελτιώσεις στον τόπο σας κατά τα τελευταία έτη στον τομέα αυτό;
10. Ποιοι παράγοντες που αφορούν την κοινωνία σας σε τοπικό επίπεδο πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν για την ενίσχυση του στρατηγικού ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην συμπερίληψη των ΑμεΑ;
11. Πως ο αθλητισμός και οι πολιτιστικές δραστηριότητες μπορούν να συμβάλουν στην κατεύθυνση αυτή;

Σας ευχαριστώ για το χρόνο σας!